Kézirat gyanánt

A SzK(b)P PÁRTFŐISKOLÁJÁNAK ANYAGA

Dialektikus és történelmi
materializmus tanfolyam

F. I. KALOSIN

A FEJLŐDÉS, MINT AZ ELLENTÉTEK HARCA

A SzK(b)P Pártfőiskoláján tartott előadás gyorsírói jegyzete

SZIKRA

BUDAPEST 1952

Az orosz eredeti címe:

Ф. И. КАЛОШИН

РАЗВИТИЕ КАК БОРЬБА ПРОТИВОПОЛОЖНОСТЕЙ

МОСКВА 1951

Fordította

VARGA IVÁN

Felelős kiadó a Szikra Könyvkiadó vezérigazgatója

A marxista dialektikus módszer harmadik alapvonásának — a fejlődés mint a mennyiségi változások gyökeres, minőségi változásokba való átmenete — vizsgálatakor tisztáztuk, miképpen folynak le a mennyiségi és minőségi változások, milyen formában és hogyan megy végbe a mozgás és változás folyamata a dolgokban és a jelenségekben.

A marxista dialektikus módszer negyedik alapvonása — a fejlődés mint az ellentétek harca — betetőzi az objektív világ dialektikus fejlődési folyamatának általános képét, feltárja mindenfajta fejlődés forrásait, az objektív világban végbemenő folyamatok és az ott megtalálható jelenségek változásainak forrásait, megmutatja ezeknek az ellentéteknek tükröződését az emberi gondolkodásban.

A fejlődés mint az ellentétek harca — a marxista dialektika legáltalánosabb törvénye. Ez a törvény a legélesebben, a legvilágosabban általánosítja és fejezi ki az objektív világ konkrét ellentmondásainak minden fajtáját, minden formáját: a forradalmi és a reakciós erők közötti ellentétek; a haladó és a konzervatív folyamatok és jelenségek közötti ellentétek; az új és a régi, a születő és az elhaló, a pozitív és a negatív közötti ellentétek harcát. Az ellentétek harca a természetben, a társadalomban és a gondolkodásban egyaránt érvényesül. Ez a harc az anyag valamennyi fajtájában és formájában, a társadalmi élet minden területén és formájában végbemenő fejlődés és változás belső törvényszerűsége.

A dialektika, ellentétben a metafizikával, abból

indul ki, hogy a természet tárgyainak, a természet jelenségeinek tulajdonsága, hogy belső ellentmondásaik vannak, s hogy a régi és az új, az elhaló és a születő, a sorvadó és a fejlődő harca alkotja a fejlődési folyamat belső tartalmát.

Az ellentétek egységének és harcának törvénye lehetővé teszi, hogy behatóan és minden részletében megértsük, megragadjuk a dialektika valamennyi többi törvényét. Ez a törvény feltárja az „önfejlődés", az „önmozgás" és a változás folyamatát, a mennyiségi változások gyökeres, minőségi változásokba való átalakulásának dialektikáját.

Lenin a dialektikának ezt az átfogó törvényét a dialektika lényegének, a dialektika magvának nevezte.

LENIN A FEJLŐDÉS KÉT KONCEPCIÓJÁRÓL

Az emberi gondolkodás fejlődésének történetében, írta Lenin, a fejlődés értelmezésének két koncepciójával, illetve az erre vonatkozó nézetek két rendszerével találkozunk. Az első — vulgáris evolucionista, metafizikus felfogás, mely a fejlődést a tárgyak, a jelenségek egyszerű növekedésének vagy csökkenésének tekinti. E koncepció hívei azt állították, hogy a növekedés és a csökkenés forrása nem magukban a tárgyakban, hanem rajtuk kívül van. A metafizikus felfogás képtelen feltárni a fejlődési folyamat belső tartalmát, megmagyarázni a mennyiségi változásoknak minőségi változásokba való átmenetét. A fejlődés ilyen értelmezése kizárja az új keletkezését, a fejlődést a régi korlátai közé szorítja, s egy örökre egynemű, állandó, újból és újból megismétlődő körbe zárja. A változást pusztán mennyiségi növekedésre vagy csökkenésre vezeti vissza.

A fejlődés ilyen felfogása mellett, írja Lenin, „homályban marad az önmozgás, annak *mozgató* ereje,

annak forrása, annak indító oka (vagy ezt a forrást *kívülre* viszik át — istenbe, szubjektumba stb.)"[1].

Ezért ez a felfogás „holt, szegényes, száraz" (Lenin). Ha a tudomány erre az álláspontra helyezkedett volna, akkor arra az értelmetlen következtetésre jutott volna, hogy földünk s az évmilliók óta létező szerves és szervetlen világ változatlan; fejlődésük folyamata pedig csak őseredeti állapotuk változatlan vonásainak, oldalainak mennyiségi növekedése vagy csökkenése. Az emberi társadalom fejlődéstörténete e felfogás szerint egy zárt körben folyó fejlődés története. A metafizikus koncepció tagadja az új és a régi harcát; a dolgok, a tárgyak — mondja — nem tartalmazhatnak egyidejűleg pozitív és negatív tulajdonságokat. A metafizikus felfogás képviselői így beszélnek: vagy pozitív vagy negatív, vagy régi vagy új, vagy elhaló vagy születő. A tárgyakban és a jelenségekben nincsenek ellentmondások, az ellentmondások csakis a mi gondolatainkra jellemzőek. A metafizikus Dühring azt írta, hogy „az ellentmondás oly kategória, mely csak gondolati kombinációhoz, de semmiféle valósághoz nem tartozhat".

A metafizikusok gyakran kijelentik, hogy ők hajlandók elismerni az ellentmondásokat, de az ellentmondásokról alkotott felfogásuk jellege és lényege alapvetően eltér a dialektikus materialista szemléletétől. Az ellentmondások metafizikus fogalma csupán a tárgyak és a jelenségek közötti külső ellentétek elismerésére szorítkozik.

A metafizika hívei tagadják az ellentmondások dialektikus materialista értelmezésének legfőbb megkülönböztető sajátosságát, amely szerint az ellentmondás az egységes kettéhasadása, a tárgyon belüli ellentétek harca.

---

[1] Lenin. A dialektika kérdéséhez. Lásd *Lenin.* Marx, Engels, marxizmus. Szikra 1949. 271. old.

A metafizikus felfogás egyik legveszélyesebb válfaja az „egyensúly elmélete", amelyet a marxizmus ellenségei széles körben felhasználnak.

Az „egyensúly elmélete" lényegét tekintve burzsoá elmélet, amely ellenségesen áll szemben a marxizmussal. E metafizikus „elmélet" kiindulópontja az egyensúly. E szerint az „elmélet" szerint a természetben és a társadalomban nincs „önmozgás" és „önfejlődés", nincs belső ellentmondásokat tartalmazó fejlődési folyamat. Az „egyensúly elmélete", mint a metafizikus felfogás egyik válfaja, abszolúttá teszi a mennyiségi növekedést és tagadja a minőségi fejlődést, azt állítja, hogy az ellentmondások kibékíthetők, s egészen odáig megy el, hogy tagadja az új keletkezésének folyamatát.

Már Dühring védelmébe vette az egyensúly burzsoá „elméletét" mint a marxizmus elleni harc filozófiai fegyverét. A revizionista Bogdanov az „egyensúly elméletével" akarta felcserélni a marxista dialektikát.

Buharin, a nép ellensége, aki a kuláknak a szocializmusba való békés belenövését hirdette, szintén ezt az antimarxista elméletet tette magáévá.

Ennek a hírhedt „egyensúly-elméletnek" egyik válfaja a „szervezett kapitalizmus" burzsoá elmélete, amely tagadja a kapitalizmus belső ellentmondásait, a munka és a tőke, a tőkések és a munkásosztály, a termelőerők és a termelési viszonyok közötti ellentéteket.

A burzsoá „egyensúly-elméletre" építik filozófiai nézeteiket a jobboldali szocialisták is, akik az osztályok harmóniáját hirdetik s azt a reakciós „elméletet" terjesztik, hogy a kapitalizmus békésen és fokozatosan belenő a szocializmusba. Ennek az „elméletnek" hívei áldáz ellenségei a marxizmusnak, a szocialista forradalomnak.

A metafizikus felfogás — bármely formában je-

lentkezzék is — az a filozófiai lepel, amelynek segítségével a szocializmus ellenségei takargatják aljas antimarxista tevékenységüket. A metafizikus felfogás szétzúzása elsőrendű kötelessége minden becsületes szovjet tudósnak és szakembernek, bárhol, bármilyen területen dolgozzék is.

A nagy Lenin megsemmisítő csapást mért a metafizikára, s új, magasabb fokra emelte az ellentétek egységének és harcának törvényéről szóló marxi tanítást. „A dialektika kérdéséhez" című híres vázlatában Lenin, ellentétben a metafizikus felfogással, világos, szabatos formulákban feltárta e törvény jelentőségét az önmozgás, az önfejlődés forrásának megismerésében. Az ellentétek harca a természetben és a társadalomban — ez minden fejlődés létalapja. Minden, ami tőlünk függetlenül létezik, ami hat ránk, s amit megváltoztatunk, az ellentétek harca folytán fejlődik és változik. „A fejlődés az ellentétek «harca»"[2] — mondja Lenin.

Lenin hangsúlyozza, hogy a dialektikus fejlődésnek csakis marxista koncepciója életteljes, hogy „csakis ez adja meg a kulcsot az «ugrásokhoz» a «folytonosság megszakadásához», az «ellentétbe való átalakuláshoz», a régi megsemmisüléséhez és az új keletkezéséhez"[3].

A dialektikus materialista felfogásnak nincs szüksége arra, hogy a természet és a társadalom életének magyarázatakor bármilyen kívülről jövő első lökést — istent, szubjektumot, szellemet — feltételezzen. A marxista számára az élet keletkezése a földön: a szerves világ hosszas fejlődésének eredménye, a természetben magában rejlő ellentétek bonyolult és hosszas harcának eredménye.

A fejlődésnek mint az ellentétek harcának dialektikus materialista felfogása az egyetlen olyan tu-

[2] *Lenin.* Marx, Engels, marxizmus. 271. old.
[3] Ugyanott.

dományos rendszer, amely híven tükrözi az objektív világ fejlődésének valóságos képét.

Ha a természetben, a társadalomban, vagy a gondolkodásban fellelhető bármely jelenséget, tárgyat, folyamatot tanulmányozunk, mindig megtaláljuk két ellentétes erő, tendencia, irány stb. harcát. Az anyag fejlődésének egyetemes törvénye, hogy a természet és a társadalom vallamennyi jelenségében az egységes kettészakad egymást kölcsönösen kizáró ellentétes tendenciákra, s ezek az ellentétek harcban állnak egymással.

AZ ELLENTÉTEK MATERIALISTA ÉS IDEALISTA ÉRTELMEZÉSÉNEK GYOKERES KULÖNBÖZŐSÉGE

A Marx előtti filozófiában Hegel volt az, aki a legteljesebben világította meg — s ugyanakkor elferdítette — a fejlődésnek mint a mozgás és változás forrásának kérdését.

A fejlődés marxi-lenini felfogása és az ellentétek hegeli értelmezése közt — éppúgy mint a marxizmus és a hegelizmus egész filozófiája közt is — gyökeres különbség van. Az ellentétek marxi-lenini felfogása *materialista* koncepció, mely szerint az ellentétek harca következtében az objektív világ változik és fejlődik. Az ellentétek harca a természetben és a társadalomban folyik le, s képzeteinkben, fogalmainkban tükröződik vissza.

Az ellentétek hegeli felfogása *idealista* koncepció. Hegel módszere a fogalmak, gondolatok, az „abszolút eszme" önfejlődésének és változásának, nempedig az objektív anyagi világ változásának és fejlődésének a dialektikája. Hegel — írta Lenin — a fogalmak dialektikájában a dolgok dialektikáját csak megsejtette, „éppen *megsejtette* és semmi több"[4].

[4] *Lenin* Filozófiai fuzetek. Goszpolityizdat 1947. 169. old. (oroszul).

Hegel elismerte, hogy az ellentmondás a fejlődés és változás forrása, s ebben rejlik az a „racionális mag", amelyet az ellentétek harcáról vallott felfogása magában foglal. De mivel Hegel idealista, a dialektikának ezt a rendkívül fontos törvényét idealista alapon tárgyalta. Nála a logika megelőzi a történelmet, a tiszta ész, a gondolkodás ellentmondásai megelőzik a természetben és a társadalomban bennerejlő ellentmondásokat.

Marx és Engels tömören és szemléletesen kimutatták az ellentétek hegeli értelmezésének idealista lényegét. Mélyenszántó bírálattal illették a megismerés idealista módszerét, s hangsúlyozták, hogy a materialista dialektika gyökeresen különbözik a hegeli dialektikától.

Marx és Engels kimutatták, hogy Hegelnél a gondolat szembeállítja magát önmagával, majd két, egymásnak ellentmondó gondolatra: állításra és tagadásra, *igen*-re és *nem*-re szakad szét. E két, az antitézisbe foglalt ellentétes elem harca képezi a dialektikus mozgást. Az *igen* átalakul *nem*-mé, a *nem igen*-né, az *igen* egyidejűleg *igen* is meg *nem* is, a *nem* egyidejűleg *nem* és *igen*.

Ilymódon az ellentétek kölcsönösen kiegyenlítődnek, semlegesítik egymást és paralizálódnak. Két, egymásnak ellentmondó gondolat egyesülése új gondolatot alkot, a két gondolat szintézisét.

Ez az új gondolat ismét két ellentétes gondolatra szakad, melyek aztán új szintézisben egyesülnek.

Hegel a dialektikus fejlődést tisztán idealista módon tárgyalja. Szerinte a dialektikus fejlődési folyamat, az ellentmondások csakis a multra érvényesek s teljesen kizárja őket a jelen és a jövő jelenségeiből.

Hegel azért szorította a dialektikát a mult korlátai közé, mert reakciós politikai nézeteket vallott, a metafizikus filozófiai rendszer híve és a materializmus ellensége volt. Ha Hegel elismerte volna a kora-

beli társadalom dialektikus fejlődését, akkor el kellett volna ismernie a fennálló társadalmi rend megváltoztatásának szükségességét, a filozófia továbbfejlődésének szükségességét is. Hegel viszont azt tartotta, hogy felfedezte az abszolút igazságot, annak végső fokán. Hegel, saját fejlődéselméletének elárulásával arra a reakciós következtetésre jutott, hogy ki kell békíteni a korabeli valóság ellentéteit, eljutott a Németországban meglévő ellentétek tagadásáig, a porosz monarchia idealizálásáig.

Hegel reakciós politikai nézetei, valamint konzervatív filozófiai rendszere következtében végső soron metafizikusan eltörli a valóságban rejlő összes ellentéteket.

Az ellentétek harcának marxi-lenini értelmezése gyökeresen különbözik az idealista felfogástól.

Marx és Engels megalkották a materialista dialektikát. E dialektika törvényei: a változásnak és a fejlődésnek az emberi törekvésektől, gondolatoktól és akarattól függetlenül létező objektív törvényei. A fejlődés mint az ellentétek harca — a természet, a társadalom és a gondolkodás fejlődésének mindent felölelő törvénye. E törvény hatására fejlődik és változik a természet és a társadalom, változik a népek élete, ennek hatására fejlődik az emberi gondolkodás is. Marx és Engels a dialektika fejlődésének története során elsőízben alapozták meg tudományosan, materialista módon a dialektikának ezt a rendkívül fontos elvét. Egyben bebizonyították, hogy az objektív anyagi világban rejlő ellentétek a köztük folyó harc útján oldódnak meg, s hogy ez a harc a régi, a reakciós megsemmisüléséhez, az új, a forradalmi győzelméhez vezet.

Marx és Engels felfedezték és materialista módon megalapozták a dialektikus fejlődéselvet, és zseniálisan alkalmazták ezt a történelemre, az emberi társadalom életére.

Lenin és Sztálin mélyenszántó, minden részletre kiterjedő elméleti indokolását adták a dialektika e nagy törvényének, melyet az új helyzetnek és az új feladatoknak megfelelően továbbfejlesztettek.

Közismert, hogy a marxizmus megalapítóinak forradalmi tevékenysége a monopólium előtti kapitalizmus korszakában bontakozott ki. Lenin élete és harca új korszakban folyt le: az imperializmus és a proletárforradalmak korában, amikor a kapitalizmus összes fő ellentétei nagymértékben kiéleződtek. Lenin behatóan, mindenre kiterjedően tanulmányozta az imperializmus és a proletárforradalmak korszakában megnyilvánuló ellentétek sajátosságait. Lenin feltárta és általánosította az imperializmus ellentéteinek legjellemzőbb típusait és formáit; megjelölte azokat a konkrét politikai és taktikai feladatokat, melyek a proletariátus és szövetségesei előtt álltak a rájuk váró csatákban. Lenin különleges figyelemmel fordult az imperializmus fő ellentéteinek — a proletariátus és a tőkések közti ellentétek, az egyes imperialista országok közti ellentétek, valamint a gyarmatok és az „anyaországok" közötti ellentétek — tanulmányozása felé.

Éppen ezeknek a fő, legmélyebb ellentéteknek a helyes értelmezése adott a bolsevik pártnak kulcsot az imperializmus és proletárforradalmak korszaka valamennyi többi ellentétének elemzéséhez. Az új korszak fő ellentéteinek dialektikus elemzése tette lehetővé a nagy Leninnek, hogy felfedezze az imperializmus gazdasági és politikai fejlődése egyenlőtlenségének törvényét és tudományosan megalapozza a leninizmusnak azt a rendkívül fontos tételét, amely szerint lehetséges a szocializmus győzelme kezdetben egy, egymagában vett országban.

Nem véletlen, hogy a munkásosztály és a szocializmus ellenségei, a legkülönbözőbb fajtájú szociálárulók teljes erejükből, minden eszközzel igyekeztek eltusolni, „kibékíteni" a fennálló ellentéteket, megátolni vagy feltartóztatni a proletárforradalmat.

Lenin „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" című tanulmányához készített előmunkálataiban különösen nagy figyelmet fordít a fejlődés mint az ellentétek harca filozófiai megalapozásának szükségességére. Számos zseniális munkájában, kiváltképpen híres „Filozófiai füzeteiben" mélyrehatóan, minden részletében kidolgozta az ellentétek egységének törvényét, mint a dialektika magvát. A lenini meghatározások felfedik e rendkívül fontos dialektikus törvény lényegét. „Röviden — írta Lenin — a diallektikát úgy lehet meghatározni, mint az ellentétek egységéről szóló tanítást. Ezzel megragadjuk a dialektika magvát, de ez magyarázatokat és kifejtést követel"[5].

„A dialektika — mondja Lenin — szoros értelemben annak az ellentmondásnak tanulmányozása, amely *magában a tárgyak lényegében* rejlik . . ."[6]

E lenini tételekből az következik, hogy a dialektikus fejlődési folyamat megértésének kulcsa, a dialektika magva: az ellentétek egységének és harcának törvénye. Sztálin elvtárs ennek a törvénynek meghatározásával és jellemzésével nagyszerű értékekkel gazdagította a marxista dialektika kincsestárát. „Anarchizmus vagy szocializmus?" című zseniális művében Sztálin elvtárs kimutatja, hogy az élet örökös mozgásban, a pusztulás és a keletkezés örökös folyamatában van, hogy „az életben ezért mindig van *új* és *régi, növekvő* és *elhaló,* forradalmi és ellenforradalmi"; „kötelességünk tehát az életet pusztulásában

[5] *Lenin.* Filozófiai füzetek. 194. old.
[6] Ugyanott, 237. old.

és keletkezésében vizsgálni és feltenni a kérdést: mi pusztul és mi keletkezik az életben?"[7].

Sztálin elvtárs, midőn az ellentétek harcát mint az új és a régi harcát jellemzi, megállapítja, hogy az új legyőzhetetlen és lehetetlen megállítani fejlődését. Sztálin elvtárs zseniálisan alkalmazva a dialektikát a társadalmi élet elemzésére, mélyrehatóan továbbfejlesztette az imperializmus korszakában fennálló ellentétek harcának, megoldásuk forradalmi útjainak lenini analízisét.

Sztálin elvtárs, mikozben vezeti és elméletileg általánosítja a néptömegeknek a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért folyó harcát, felfedi az imperialistaellenes és az imperialista tábor közötti egyre éleződő ellentéteket. Sztálin elvtárs egyben tudományosan, materialista módon megindokolta azt a törvényszerűséget, hogy a demokrácia és a szocializmus erői növekednek, a reakció és az imperializmus erői pedig gyengülnek.

Sztálin elvtárs a szocializmus szovjetuniói építésének irányítása során megalkotta a szocialista társadalom fejlődésének elméletét s felfedezte a szocializmus korának új, dialektikus törvényszerűségeit. Sztálin elvtárs munkáiban bemutatja a szocialista és a kapitalista rend közti gyökeres különbséget.

A termelőerők és a tőkés termelési viszonyok közti antagonisztikus ellentétek a kapitalizmust mulhatatlanul csődbe juttatják, arra vezetnek, hogy a kapitalizmust forradalmi úton felváltja a szocializmus. A kapitalizmus, miután hatalmas méretekben kifejlesztette a termelőerőket, számára megoldhatatlan ellentmondások útvesztőjébe bonyolódott. A kapitalizmus bővítve a termelést és óriásüzemekbe összpontosítva a munkások millióit, a termelést társadalmi jellegűvé teszi. Ezzel azonban aláássa saját termelési alapját,

---

[7] *Sztálin* Művei. 1. kot Szikra 1950. 313, 314 old

minthogy a termelés társadalmi jellege a termelési eszközök társadalmi tulajdonát követeli meg; a termelési eszközök tulajdona viszont a kapitalizmusban tőkés, magánjellegű marad, mely nem fér össze a termelés társadalmi jellegével.

A kapitalizmus miközben egyre több árut termel, kiélezi a versenyt, tönkreteszi a közép- és kistulajdonosokat, proletárokká változtatja őket, csökkenti a dolgozó tomegek vásárlóképességét. Ez az ellentmondása az időszakonként visszatérő túltermelési válságokhoz, a termelőerők pusztulásához, a munkanélküliséghez és milliók nyomorához vezet. A kapitalizmus a széles néptömegeket éhségre és munkanélküliségre kárhoztatja. Sztálin elvtárs a kapitalizmus antagonisztikus ellentmondásait elemezve, ezt a következtetést vonja le:

„Ez azt jelenti, hogy a kapitalista termelési viszonyok nem felelnek meg többé a társadalom termelőerői állapotának és kibékíthetetlen ellentmondásba kerültek azokkal.

Ez azt jelenti, hogy a kapitalizmus olyan forradalommal terhes, amely arra hivatott, hogy a termelési eszközök jelenlegi tőkés tulajdonát szocialista tulajdonnal váltsa fel.

Ez azt jelenti, hogy a kapitalista rend alapvonása a kizsákmányolók és kizsákmányoltak közötti legélesebb osztályharc"[8].

Sztálin elvtárs megállapította, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet folyamán felszámolják a kapitalizmusra jellemző ellentmondásokat, s hogy a szocialista társadalomban már nincsenek sem kizsákmányolók, sem kizsákmányoltak. Itt az emberek egymáshoz való viszonyát a termelés folyamatában úgy jellemezhetjük, mint a kizsákmányolástól mentes dolgozók elvtársi együttműködésének és

[8] *Sztálin* A leninizmus kérdései Szikra 1951 694 old

kölcsönös szocialista segítségének viszonyát. Itt nincsenek a társadalmat bomlasztó ellentétek a termelőerők és a termelési viszonyok között; a szocializmusban a termelési viszonyok alapja a termelési eszközök társadalmi tulajdona. A szocializmusban a termelési viszonyok teljes összhangban vannak a termelőerők állapotával, mert a termelési folyamat társadalmi jellegét alátámasztja a termelési eszközök társadalmi tulajdona. A szocializmus nem ismeri — és nem is ismerheti — az időszakonként visszatérő túltermelési válságokat és az azokkal kapcsolatos visszásságokat. A termelőerők itt gyorsított ütemben fejlődnek, mivel a velük összhangban levő termelési viszonyok szabad teret engednek fejlődésüknek.

A kapitalizmus fejlődésének farkastörvénye a konkurrencia; a szocializmus fejlődéstörvénye a szocialista verseny. Sztálin elvtárs rámutatott a két elv gyökeres különbözőségére. A konkurrencia elve így hangzik: „*az egyiknek vereség és halál,* a másiknak győzelem és uralkodás". A szocialista verseny elve: „elvtársi *segítség* az elmaradottaknak, az élenjárók részéről, hogy ezzel *általános* fellendülést érjünk el.

A konkurrencia azt mondja: *bunkózd le az elmaradottakat,* hogy megerősítsd uralmadat.

A szocialista verseny azt mondja: egyesek rosszul dolgoznak, mások jól, ismét mások még jobban — *érd utól a legjobbakat* és kövess el mindent, hogy a *fellendülés általános* legyen"[9].

Így hangzik a két ellentétes elv, ilyen a két ellentétes törvényszerűség.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy történelmileg kell elemeznünk az ellentéteknek a fejlődés típusa által meghatározott jellegét, s az ellentéteket felosztotta antagonisztikus és nem-antagonisztikus ellentétekre. Ezzel a marxista irodalomban először ha-

[9] *Sztálin* Művei 12 kot Szikra 1950 120—121 old

tározta meg a szocialista korszak ellentéteinek új jellegét, s megállapította, hogy ezek az ellentétek csakis a szocialista rend fejlesztése és megszilárdítása révén küzdhetők le. Az ellentétek harcának törvénye — hangoztatta Sztálin elvtárs — a fejlődés egyetemes törvénye, mely minden társadalmi-gazdasági alakulatra érvényes és e törvény megnyilvánulási formáit a történelmi feltételek határozzák meg.

Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című munkájában a marxista irodalomban elsőízben fogalmazta meg klasszikus teljességgel a dialektika ezen egyetemes törvényének lényegét.

„A dialektika — írta Sztálin elvtárs —, ellentétben a metafizikával, abból indul ki, hogy a természet tárgyainak, a természet jelenségeinek tulajdonsága, hogy belső ellentmondásaik vannak, mert minden természeti tárgynak, jelenségnek megvan a negatív és pozitív oldala, multja és jövője, sorvadó és fejlődő eleme, hogy ezeknek az ellentéteknek a harca, az új és a régi, az elhaló és a szuletö, a sorvadó és a fejlődő harca alkotja a fejlődési folyamat belső tartalmát, a mennyiségi változások minőségi változásokba való átcsapásának belső tartalmát.

Ezért a dialektikus módszer azt tartja, hogy az alacsonyabbtól a magasabb felé haladó fejlődési folyamat nem a jelenségek harmonikus kibontakozása során, hanem a tárgyakban és jelenségekben bennrejlő ellentmondások felfakadása, az ellentmondások alapján ható ellentétes tendenciák «harca» során megy végbe"[10].

Sztálin elvtárs itt klasszikusan megfogalmazva, mélyenszántóan és minden részletre kiterjedően határozza meg az ellentétek harcának, az új és a régi harcának törvényét — a fejlődés alapvető törvényét.

---

[10] *Sztálin.* A leninizmus kérdései 673. old.

Ez a nagyszerű sztálini jellemzés megállapítja, hogy a természet minden tárgyának, jelenségének tulajdonsága, hogy belső ellentmondásaik vannak, hogy minden jelenségnek megvan a multja és jelene, negatív és pozitív, új és régi oldala. Éppen e tendenciák, folyamatok harca a fejlődés forrása.

Sztálin elvtárs klasszikus formulája, amely az ellentétek harcát mint a fejlődés törvényét határozza meg, számos rendkívül fontos mozzanatot világít meg az egész dialektika felfogásában. Sztálin elvtárs ennek a törvénynek a jellemzésével kulcsot adott a kezünkbe a mozgás és változás jellegének megértéséhez. Sztálin elvtárs volt az első, aki kimutatta, hogy a mozgás folyamata éppen az új és a régi harca. Ezzel a klasszikus formulájával Sztálin elvtárs egyúttal feltárja a mennyiség minőségbe való átmenete és az alacsonyabbtól a magasabb felé haladó fejlődés törvényének belső tartalmát.

A fejlődés mint az ellentétek harca — mindent átfogó törvény, koronája a marxista dialektikus módszernek, mely felfedi a természetben, a társadalomban és a gondolkodásban végbemenő minden folyamat fejlődésének és változásának alapjait.

A FEJLŐDÉS MINT AZ ELLENTÉTEK HARCA

A fejlődés mint az ellentétek vagy ellentmondások harca az objektív világ és a megismerés egyetemes és általános érvényű törvénye, mely mindenütt és mindenben, a legkülönbözőbb formákban megnyilvánul. Ezért kell a természet, a társadalom és a gondolkodás bármilyen jelenségét mint ellentétek egységét és harcát vizsgálnunk.

Az ellentétek harca átfogja az emberiség anyagi és szellemi tevékenysége fejlődésének valamennyi jelenségét és folyamatát. Ez a fejlődés az egyszerűtől a

bonyolult felé, az alacsonyabbtól a magasabb felé halad.

Az ellentétek harca mind a makrokozmoszban, mind pedig a mikrokozmoszban folyik. A naprendszer maga bonyolult egység, amelyben a nap — mint a rendszer középpontja — és a bolygók közt bonyolult kölcsönhatás áll fenn. E kölcsönhatás alapja két ellentétes erőnek — a vonzás centripetális és a taszítás centrifugális erőinek — harca. Ezeknek az ellentétes erőknek a harca a naprendszer létének és fejlődésének egyik legfontosabb törvényszerűsége.

Az ellentétek harca a mikrokozmoszban is megnyilvánul: az atom két ellentétes erőnek — a pozitív és negatív elektromos töltésnek — egysége.

Az ellentétek harcát megtaláljuk bármely élő szervezetben: a növényben, az állatban, az emberben.

Az élet — mutatott rá Engels — a fehérjetestek létezési módja, amelynek lényegét alkotó mozzanata *az állandó anyagcsere az őket környező külső természettel.* Ha ez az anyagcsere megszűnik, megszűnik az élet is, s ez a fehérjetestek felbomlásához vezet. Ezért kivétel nélkül mindenütt, ahol valamilyen fehérjetesttel találkozunk, amely nem a bomlás állapotában van, életjelenségeket is találunk. Egyetlen növényi vagy állati szervezet sem létezhet az őt környező anyagi világgal való állandó kapcsolata nélkül. Az anyagcsere megszűnése, hangoztatja Engels, azt eredményezi, hogy a szervezet elpusztul, a fehérjetest felbomlik, következésképpen az élő holttá változik.

Az életfolyamatnak lényegét alkotó, alapvető mozzanata az anyagcsere. Az anyagcsere lényege két folyamat egységében nyilvánul meg. Ez a két folyamat az *asszimiláció* — az a folyamat, amelyben a szervezet a külső környezetből belépett anyagokat áthasonlítja és felépíti belőlük saját élő testének anyagát — és a *disszimiláció* — az a folyamat, amelyben

az élő anyag, a bonyolult szerves vegyületek egyszerűbbekre bomlanak szét s ezt a bonyolult szerves vegyületekben rejlő potenciális energia felszabadulása kíséri.

Itt hangsúlyoznunk kell, hogy az asszimiláció és a disszimiláció folyamata a szervezetben egyidejűleg és szakadatlanul megy végbe. A szervezet, miközben asszimilálja a külső környezetből belépő anyagokat, egyidejűleg disszimilálja is őket s a felszabaduló energiát ismét az asszimilációra használja fel.

A szervezet asszimilációs és disszimilációs folyamata — egyetemes életfolyamat, bármely formában nyilvánul is meg. O. B. Lepesinszkaja „A sejtek képződése az élő anyagból és az élő anyag szerepe a szervezetben" című munkájában hangsúlyozza, hogy az élő anyagban „fehérje van", az élő anyag „anyagcserére képes" és „felmutatja az élettevékenység jeleit: azaz egyrészről megmarad önmagának, de ugyanakkor meg is változik"[11].

Lepesinszkaja kimutatta, hogy az élő anyagban állandó önmegújulás és fejlődés folyik le. Ugyanez a folyamat megy végbe a sejtben is. Így tehát az asszimiláció és a disszimiláció folyamata bonyolult dialektikus folyamat, az ellentétek harcáról szóló egyetemes érvényű törvény nagyszámú válfajának egyike.

Az ellentétek harcáról szóló törvény másik megnyilvánulási formája a szervezetek *öröklődésének* és *alkalmazkodóképességének* a természetben megfigyelhető folyamata.

Az élőlényeknek tulajdonsága az, hogy magukhoz hasonló utódokat hoznak létre, s hogy képesek megőrizni az utódokban a szülők jellemző vonásait. Ezt a tulajdonságot nevezik öröklődésnek.

---

[11] O. *B. Lepesinszkaja.* A sejtek képződése az élő anyagból és az élő anyag szerepe a szervezetben. Akadémiai Kiadó 1951. 196. old.

Ismeretes, hogy az öröklődés révén a növényi vagy az állati szervezet meghatározott tulajdonságokat vihet át az egyik nemzedékről a másikra. Ilyen például az, hogy egyes magvak bírják a szárazságot, egyes madarak jól tojnak stb. A változékonyság révén viszont a szervezetek meghatározott tulajdonságai erősen megváltozhatnak az adott szervezetben.

A micsurini biológia megállapította, hogy „az öröklődés azon külső környezeti feltételek koncentrált behatásának eredménye, amelyeket az élő szervezetek az előző nemzedékek során át asszimiláltak"[12].

Öröklődésen a micsurini biológia a szervezeteknek azt a tulajdonságát érti, hogy életuk és fejlődésük számára meghatározott környezeti feltételeket igényelnek. Ha az adott feltételek nem felelnek meg a szervezet követelményeinek, akkor a szervezet az ellentmondások fejlődése következtében kénytelen megváltozni. Ha pedig a szervezet az új környezeti feltételeknek megfelelően változik meg, megváltoztatja öröklődő természetét. Ekkor a szervezet alkalmazkodik a környezethez. Ha viszont a szervezet nem teszi magáévá az új feltételeket, akkor elpusztul. Liszenko akadémikus kifejtette: „öröklődésen mi az élő testnek azt a tulajdonságát értjük, hogy saját életéhez, saját fejlődéséhez meghatározott életfeltételeket követel és a különböző feltételekre meghatározott módon reagál"[13]. A szervezet fejlődési folyamatában tehát megnyilvánul az öröklődés és az alkalmazkodóképesség közötti ellentmondás, az, amit Engels úgy határozott meg, hogy az az evolúciós folyamat egyik legfőbb ellentmondása.

A modern biológia, amely ismeri az ellentétek

---

[12] *Liszenko*. Agrobiológia. Szelhozgizdat 1948. 635. old. (oroszul).

[13] *Liszenko*. Agrobiológia. Mezőgazdasági Kiadó 1950 454—455 old.

harcát a szervezetben, aktívan felhasználja ezt a harcot. E harc segítségével a külső környezet hatása segíti a pozitív fejlődési folyamatot, megszilárdítja azt és átviszi a leendő utódokra, s ugyanakkor gátolja vagy teljesen kiküszöböli a szervezet fejlődésének negatív, kedvezőtlen jelenségeit.

Engels adta meg általános jellemzését annak a törvénynek, amely szerint a fejlődés az ellentétek harca.

Az életfolyamat, hangoztatta Engels, elválaszthatatlanul összefügg a halál ellentétes folyamatával: a sejtek állandó elhalása és megújulása — s éppen ebben rejlik az ellentmondás — minden szervezet életének és fejlődésének feltétele. A mechanikában minden hatás (akció) belső ellentmondást tartalmaz: magában rejti az ellenhatást (reakciót) és ez utóbbi nélkül nem lehet megmagyarázni. A matematikában bármely nagyság belső ellentmondást tartalmaz: egyaránt lehet pozitív és negatív nagyság. Az osztálytársadalom társadalmi életének bármely jelenségét át meg átjárja az osztályharc és áthatják az osztálytársadalom életének minden területén megnyilvánuló ellentmondások.

Sztálin elvtárs „Anarchizmus vagy szocializmus?" című zseniális munkájában hangsúlyozta, hogy „a dialektikus módszer a valódi tudományos módszer: a csillagászattól a társadalomtudományig — mindenütt igazolódik az a gondolat, hogy a világon nincs semmi örök, hogy minden változik, minden fejlődik. A természetben tehát mindent a mozgás, a fejlődés szempontjából kell vizsgálni". Sztálin elvtárs ugyanitt megállapítja: „a társadalmi élet a szakadatlan mozgás és fejlődés állapotában van"[14].

A társadalom fejlődésének története: a termelési módok egymást követő felváltásának története, a ter-

---

[14] *Sztálin* Művei. 1. kot. 316—317, 313. old.

melőerők és termelési viszonyok fejlődésének története, az új termelőerők és a velük összhangban levő új termelési viszonyok keletkezésének és győzelmének története, a dolgozók története, következésképp az antagonisztikus osztálytársadalmakban az osztályok története: az új, növekvő, fejlődő osztályok és a régi, elhaló, a történelem színpadáról letűnő osztályok harcának története.

A Szovjetunió új, szocialista társadalmi rendje a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eredményeképp, a munkásoknak és parasztoknak a kapitalizmus erői és hagyományai ellen vívott következetes osztályharca eredményeképp jött létre és aratott győzelmet.

Az ellentétek harca a legkülönbözőbb formákban folyik a nemzetközi küzdőtéren egyrészt a munkásosztály és kommunista pártjai által vezetett imperialistaellenes, haladó erők — a szocializmus és a demokrácia erői —, másrészt a reakciós, imperialista erők közt, melyek élén a mai imperialista burzsoázia legféktelenebbül rabló és ragadozó csoportja, az amerikai-angol burzsoázia áll. Ez a bonyolult és sokrétű harc, melyben százmilliók vesznek részt, felöleli a társadalmi élet valamennyi gazdasági, politikai és ideológiai folyamatát. A haladó erők, a demokratikus erők győzelmét semmi sem tudja megakadályozni. Ennek az a biztosítéka, hogy a haladás erőinek élén a Szovjetunió, a világbéke és a demokrácia támasza áll, hogy ezeket az erőket a nagy Sztálin vezeti.

A fejlődés, mint az ellentétek harca az objektív világ legáltalánosabb fejlődéstörvénye, amely átfogja a természet, a társadalom és a gondolkodás fejlődését.

Ezért nem szabad az objektív világ és a megismerés e fejlődéstörvényét a példák összegére redukálni, ahogyan Plehanov tette. Lenin azt követelte, hogy a dialektika tartalmát a „tudomány története alapján" ellenőrizzük. „A dialektikának erre az oldalára — írta Lenin — rendszerint (pl. Plehanov) nem fordítanak

kellő figyelmet: az ellentétek azonosságát úgy tárgyalják, mint *példák* összegét („például, a gabonaszem", „például, az őskommunizmus". Így Engels is, de csak a „népszerűség kedvéért" . . .), nem pedig mint a *megismerés törvényét (és* az objektív világ törvényét).

A matematikában + és —. Differenciál és integrál.

A mechanikában hatás és ellenhatás.

A fizikában pozitív és negatív elektromosság.

A kémiában az atomok egyesülése és szétválása.

A társadalomtudományban az osztályharc"[15].

Lenin rámutatott az ellentétek azonosságára s arra, hogy az ellentétek kölcsönösen áthatják egymást. Ezzel egyidejűleg azonban különös erővel hangsúlyozta, hogy ez az azonosság — az egység — viszonylagos és az ellentétek harca abszolút.

„Az ellentétek egysége (összeesése, azonossága, egyenhatása) — írta Lenin — feltételes, ideiglenes, átmeneti, viszonylagos. Az egymást kölcsönösen kizáró ellentétek harca abszolút, mint ahogy abszolút a fejlődés, a mozgás"[16].

Ama törvény megértése szempontjából, mely szerint a fejlődés az ellentétek harca, hatalmas elméleti és gyakorlati jelentőségű Leninnek ez a tanítása, amely szerint az ellentétek egysége viszonylagos, harcuk pedig abszolút. Vegyünk például két osztályt: a proletariátust és a burzsoáziát. Létezésük a kapitalizmusban elkerülhetetlen. Éppen ez az ellentétek egysége. Amennyiben ezek közül az ellentétek közül az egyik hiányoznék — ha például nem lenne meg a proletariátus kizsákmányolt osztálya, vagy nem lenne meg a kizsákmányoló osztály — a kapitalizmus nem lenne kapitalizmus. Hiszen a kapitalizmus lényege az, hogy az egyik osztály — a tőkések —, amelynek kezében van-

[15] *Lenin.* Marx, Engels, marxizmus. 270. old.
[16] Ugyanott, 271. old.

nak a munka- és termelési eszközök, kizsákmányolja a másik osztályt — a proletariátust —, amely meg van fosztva a termelési eszközöktől és kénytelen eladni munkaerejét.

Következésképpen, a két — habár antagonisztikus — osztály fennállása a tőkés rend „egységének" elkerülhetetlen létfeltétele. Az ellentéteknek ez az egysége azonban feltételes, viszonylagos, időleges. A kapitalizmusban szó sem lehet a két harcoló osztály bármiféle abszolút egységéről. Az ellentétek harca, a proletariátus és a burzsoázia harca abszolút, mint ahogy abszolút a mozgás.

Lenin nem egyszer hangsúlyozta, hogy a mensevikek, a szociálreformisták és a velük egyívásúak nem szeretik elismerni az ellentétek harcának abszolút jellegét. Ezek arra hajlanak, hogy az ellentétek egységét, nempedig harcát hangsúlyozzák.

Az ilyen filozófia „elméletileg igazolja" az osztályharcban elfoglalt antimarxista álláspontjukat. Ez a filozófia lehetővé teszi számukra, hogy az ellentétek kibékítésének, eltompításának politikáját folytassák. Lenin találóan leleplezte az effajta nézetek opportunista lényegét.

Azok a filozófusok — írta Lenin — kesztyűs kézzel bánnak a természettel és a történelemmel, meg akarják tisztítani őket az ellentmondásoktól és a harctól. „A kispolgári demokratáknak tulajdonsága, hogy irtóznak az osztályharctól, arról álmodoznak, hogy meg lehet lenni anélkül is, arra törekszenek, hogy mindent elsimítsanak és kibékítsenek, hogy letompítsák az éles szögleteket"[17].

Az ellentétek harca abszolút jellegének tagadása vezette a mensevikeket burzsoá reformista álláspontra az 1905—1907-es forradalom értékelésében. A mense-

---

[17] *Lenin.* Válogatott művek. 2. kot. Szikra 1949. 622—623. old.

vikek azt az opportunista következtetést vonták le, hogy a burzsoáziának kell a polgári-demokratikus forradalom hajtóerejének és hegemonjának lennie. Ez a következtetés a forradalmi marxizmus elárulása volt.

A bolsevikok ezzel ellentétes álláspontot foglaltak el. Eltérően a II. Internacionále „hőseitől", akik azt állították, hogy a polgári-demokratikus forradalom és a proletárforradalom közt kínai fal van, mely az egyiket többé-kevésbbé hosszú közzel választja el a másiktól — a leninizmus a polgári-demokratikus forradalom proletárforradalomba való átnövésének elméletét vetette fel. Emellett a leninizmus tudományosan, materialista módon megindokolta, hogy ezt a forradalmat a proletariátusnak és a parasztságnak a proletariátus vezetőszerepe mellett kell végrehajtania.

De hát ez ellentmondásokat tartalmazó tétel — üvöltöztek a mensevikek. Hogyan? Polgári forradalom, a hajtóerő és a hegemón pedig a proletariátus? A bolsevikok így feleltek: igen, ez ellentmondásokat tartalmazó tétel, de megfelel az életnek. Éppen ez a tétel tükrözi az orosz forradalom jellegének helyes értelmezését, éppen ebben rejlik a forradalom fejlődésének dialektikája.

A történelem igazolta a bolsevizmusnak ezt a dialektikus materialista tételét és pozdorjává zúzta a mensevikek metafizikus okoskodásait.

A mai burzsoá reakciósoknak és aljas szolgáiknak — a jobboldali szocialistáknak és a labouristáknak — nincs inyükre a proletariátus és a burzsoázia harcának abszolút voltát hirdető dialektikus elv. A burzsoá és a jobboldali szocialista teoretikusok megkísérlik, hogy „megcáfolják" a harc abszolút voltáról szóló lenini tézist és ezzel elpalástolják a proletariátus és a burzsoázia közötti osztályharcot. Úgy próbálják feltüntetni, hogy a burzsoá társadalom lénye, alapja nem az osztályharc, hanem az osztálybéke.

A politikai tüntetések, a békeharc, a sztrájkok, a

proletariátus és a burzsoázia, valamint a gyarmati népek és az imperialisták közötti fegyveres összeütközések lépten-nyomon megcáfolják a jobboldali szocialistáknak az osztályérdekek harmoniáját hirdető rendkívül káros állításait. Mindezek a tények ugyanakkor igazolják Leninnek azt a tételét, amely szerint az ellentétek harca abszolút az antagonisztikus osztályokra szakadt társadalomban.

AZ ELLENTÉTEK FAJTÁI ÉS FORMÁI. ANTAGONISZTIKUS ÉS NEM-ANTAGONISZTIKUS ELLENTÉTEK

A fejlődés, mint az ellentétek harca különféleképpen nyilvánul meg; különfélék az ellentétek formái is. Az ellentétek lehetnek alapvető, fő, döntő ellentétek és lehetnek másodrendű ellentétek, lehetnek antagonisztikus és nem-antagonisztikus, külső és belső ellentétek stb.

A marxista dialektikus módszer egyik alapvonása — a fejlődés mint az ellentétek harca — az ellentétek e formáinak és fajtáinak általánosított kifejezése.

A fő, domináló ellentétek helyes meghatározása óriási jelentőségű a forradalmi proletárpárt gyakorlati tevékenysége szempontjából.

Vegyük szemügyre az ellentétek első csoportját — a fő és a másodrendű ellentéteket, — mert a fő ellentétek jellemzik a domináns irányzatokat a társadalmi-történeti folyamatok és jelenségek fejlődésében, meghatározzák az összes többi, másodrendű ellentéteket, melyek a fejlődés történelmileg kialakult meghatározott típusával függnek össze. A fő ellentétek feltárása és tanulmányozása teszi lehetővé időszerű feladataink helyes meghatározását is.

Sztálin elvtárs „A leninizmus alapjairól" című munkájában felfedte a lényegét az imperializmusnak — a halódó kapitalizmusnak —, amely a kapitalizmus

ellentéteit a legvégső fokig, a legszélső határokig élezi ki, amelyeken túl a forradalom kezdődik. Sztálin elvtárs ezzel klasszikus példát mutatott arra, hogyan kell meghatározni a legfontosabb, a fő ellentéteket.

Sztálin elvtárs kimutatta, hogy az imperializmus fő ellentétei között az első a munka és a tőke közti ellentét. Az imperializmus az ipari országokban a monopolista trösztök és szindikátusok, a bankok és a finánctőkeoligarchia teljhatalma. Az imperializmus korszakának sajátossága abban rejlik, hogy a monopolisták és a finánctőke teljhatalma elleni harc szokásos módszerei, mint „a szakszervezetek és szövetkezetek, a parlamenti pártok és a parlamenti harc — teljességgel elégteleneknek bizonyultak", s ezért „vagy add meg magad kényre-kedvre a tőkének, tengődj a régi módon és süllyedj mind lejjebb, vagy nyulj új fegyver után — így veti fel a kérdést az imperializmus a proletariátus milliós tömegei előtt. Az imperializmus a munkásosztályt elvezeti a forradalomhoz"[18].

Sztálin elvtársnak az a tanítása, hogy feltétlenül új fegyver után kell nyulni, döntő jelentőségű a tőkés országok proletariátusa számára. A mai szakszervezeti boncok, a burzsoá és labourista, parlamenti és szenátusi pártok, a burzsoá parlamentek ugyanis nemcsak képtelenek arra, hogy harcoljanak az imperialista burzsoázia és állama ellen, hanem a munkásosztály további leigázásának, a forradalmi munkásmozgalom növekedése megállításának eszközéül szolgálnak. Példázza ezt az angol labourista kormány, mely olyan aljasul védelmezte az imperialista burzsoázia érdekeit.

Az imperializmus második legfontosabb ellentéte — hangoztatja Sztálin elvtárs — a különböző pénzcsoportok és imperialista hatalmak közti ellentét a nyersanyagforrásokért, idegen területekért folyó harcukban. Ez az ádáz harc a fogyasztópiacokért és a nyersanya-

[18] *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 11. old

gokért, a tőkekivitelért, a már felosztott világ újrafelosztásáért elkerülhetetlen elemként magábanfoglalja az imperialista háborúkat. Ez a körülmény viszont kölcsönösen gyengíti az imperialistákat, gyengíti a kapitalizmus pozícióit általában, közelebb hozza a proletárforradalom pillanatát, gyakorlatilag szükségessé teszi ezt a forradalmat.

Ez a nagy Sztálin elvtárs által kifejtett marxista eszme, amely szerint ki kell bontakoztatni a széles néptömegek harcát az uralkodó osztályok ellen, döntő jelentőségű a jobboldali szocialisták áruló politikájának leleplezése szempontjából.

A leninizmus harcol az ellen, hogy a tőkés országokban a parlamentet reakciós, imperialista célok érdekében használják fel, s egyúttal hangsúlyozza, hogy a kommunistáknak vezető szerepet kell játszaniok a demokratikus szabadságjogokért folyó harcban. A leninizmus nem tagadja a lehetőségét annak, hogy egyes országokban népi kormány alakuljon olyan parlament alapján, amelyben a nép igazi képviselői foglalnak helyet. Így például az Angol Kommunista Párt programjában ezt olvassuk: „Anglia népe a kapitalista demokráciát igazi népi demokráciává változtathatja, ha a parlamentet, amely a demokráciáért Nagybritanniában lefolyt történelmi harcok eredményeként született meg, a demokrácia eszközévé, az angol nép óriási többségének akaratát kifejező eszközzé változtatja"[19]. A nép választottainak ki kell vívniok a szocialista rend győzelmét, az ember ember általi kizsákmányolásának felszámolását, a szociális és a nemzeti elnyomás megsemmisítését.

Anglia csak akkor haladhat sikeresen a szocializmus felé, ha a dolgozó tömegek, elsősorban az angol proletariátus, kibontakoztatják osztályharcukat az

[19] Az Angol Kommunista Párt harci programja. (Nemzetközi kérdések. 52. sz.) Szikra 1951. 25—26. old.

imperialista reakció és labourista ügynöksége ellen. A program kiemeli, hogy az angol nép felvirágzása és jóléte, a szocializmus céljainak kivívása Angliában elválaszthatatlanul összefügg a világ népeinek a békéért, a szabadságért és a nemzeti függetlenségért folyó egységes, nemzetközi harcával, az imperialistaellenes tábornak az imperialista tábor elleni harcával.

A marxista dialektika feltárja az imperializmus korszakának gyökeres, antagonisztikus ellentéteit, s tudományosan, materialista módon megindokolja a társadalom szocialista átalakításának szükségességét, egyben azt tanítja, hogy az ellentétek megoldásának formái a történelmileg kialakult viszonyoktól, a helytől és az időtől függnek. A leninizmus emellett hangsúlyozza, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet, a munkásosztálynak a kapitalista járom alóli felszabadulása nem lassú változások, nem reformok útján valósítható meg, hanem csakis az új társadalmi rend létrehozása, csakis forradalom útján.

A történelem teljesen igazolta Leninnek és Sztálinnak ezt a zseniális megállapítását. Közismert, hogy az első világháború eredményeképpen az imperializmus lánca meggyengült, leggyengébb láncszeménél átszakadt. Oroszország akkoriban az imperializmus ellentéteinek csomópontja volt, nemcsak azért, mert az ellentétek ott különösen felháborító és különösen elviselhetetlen jelleget öltöttek, nemcsak azért, mert „Oroszország a nyugati imperializmus nagyfontosságú támasza volt, mely a nyugati finánctőkét Kelet gyarmataival kötötte össze, hanem azért is, mert csak Oroszországban volt meg az a reális erő, amely képes volt az imperializmus ellentéteit forradalmi úton megoldani"[20].

Sztálin elvtárs hangsúlyozza, hogy a forradalomnak Oroszországban szükségképpen proletárforrada-

[20] *Sztálin* A leninizmus kérdései 15. old.

lommá kellett lennie, hogy kifejlődésének már első napjaiban szükségképpen nemzetközi jelleget kellett öltenie, hogy feltétlenül alapjaiban kellett megrendítenie a világimperializmust.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme gyökeres fordulatot jelentett az emberiség történetében, a világkapitalizmus történelmi sorsában, a világ proletariátusának felszabadító mozgalmában, gyökeres fordulatot jelentett az egész világon a kizsákmányolt tömegek harcának módjaiban, szervezkedési formáiban és ideológiájában.

A történelem további eseményei is fényesen beigazolták pártunknak azt a tanítását, hogy az imperializmus ellentétei a háború idején kiéleződnek, s hogy törvényszerű az imperializmus láncának áttörése gyenge láncszemein. A második világháború eredményeként az imperializmus lánca egész sor gyenge láncszemén elszakadt. A szovjet népnek a fasiszta Németország elleni harcban aratott világtörténelmi jelentőségű győzelme, a Szovjet Hadsereg hősies segítsége reális lehetőséget teremtett arra, hogy a dolgozó tömegek sikerrel vívhassák meg harcukat, hogy Délkelet-Európa számos országában népi demokratikus rendszert hozzanak létre, s hogy Kína haladó erői győzelmet arathassanak. Ezek a történelem szemléltető tanulságai.

„Lehet-e bármi kétség afelől, hogy ha az imperialisták harmadik világháborút robbantanak ki, ez már nem egyes kapitalista államok, hanem az egész világkapitalizmus sírja lesz"[21].

Az imperializmus ellentéteinek harmadik csoportja — a nagy területű gyarmatokat és függő országokat elnyomó és kizsákmányoló maroknyi „élenjáró"

[21] G. M. *Malenkov.* Új diadalok felé. (Nemzetközi kérdések. 1. sz.) Szikra 1950. 23. old.

tőkés ország, és az imperialista igától való megszabadulásért küzdő hatalmas gyarmatok és függő országok közötti ellentét. Sztálin elvtárs kiemeli, hogy az imperializmus rendkívül nagy területű gyarmatok és függő országok száz- és százmilliónyi népességének legarcátlanabb kizsákmányolása és legembertelenebb elnyomása. De, miközben az imperializmus ezeket az országokat kizsákmányolja, kénytelen ott vasutakat, gyárakat, ipari és kereskedelmi központokat építeni. Ennek a „politikának" következményei: a proletariátus osztályának megjelenése, helyi értelmiség keletkezése, a nemzeti öntudatra ébredés, a forradalmi szabadságmozgalom erősödése. Ezt kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy kivétel nélkül minden gyarmaton és függő országban fokozódik a forradalmi mozgalom. Ez a körülmény — hangoztatja Sztálin elvtárs — fontos a proletariátusra nézve abban a tekintetben, hogy alapjukban aláássa a kapitalizmus pozícióit, minthogy a gyarmatokat és a függő országokat az imperializmus tartalékaiból a proletárforradalom tartalékaivá változtatja. Az imperializmus korszakában az imperializmus elleni harcban elkerülhetetlen az európai proletárforradalom egyesülése a keleti gyarmati forradalommal, a két front — a proletárforradalom és a gyarmati felszabadító forradalom — egyesülése.

Az imperializmusnak ezek a kibékíthetetlen, fő ellentétei, melyek a régi, „virágzó" kapitalizmust haldokló kapitalizmussá változtatták, arra vezettek, hogy az imperializmus frontja ellen egységes forradalmi világfront jön létre, hogy a világ két fő táborra — a demokrácia, a szocializmus táborára és az imperializmus táborára — szakadt. Az imperializmus és a proletárforradalmak korszakának egyik alapvető törvényszerűsége, hogy a demokrácia és szocializmus erői szüntelenül gyarapodnak, az imperialista reakció erői pedig egyre jobban gyengülnek. Innen ered a le-

ninizmus egyik legfontosabb következtetése: „az imperializmus a szocialista forradalom előestéje"[22].

A marxista dialektikus módszer azt tanítja, hogy fel kell tárni a fő ellentéteket, s meg kell találni következetes, forradalmi megoldásuk módjait. A fő ellentétek mellett léteznek másodrendű ellentétek is; ezek közé sorolhatjuk a burzsoázia egyes csoportjai közötti ellentéteket a kapitalista országokban. Ilyenek például a köztársasági párt és a demokrata párt hívei közti ellentétek az Egyesült Államokban, a konzervatívok, a liberálisok és a labouristák közti ellentétek Angliában. Ezek az ellentétek csupán azokra a nézeteltérésekre korlátozódnak, amelyek a burzsoázia egyes csoportjai közt azzal kapcsolatban merülnek fel, hogy milyen formában és milyen módon mentsék meg az imperializmust az elkerülhetetlen bukástól, milyen módon és milyen formában készítsék elő a béke, a demokrácia és a szocializmus tábora elleni agresszív háborút.

A fő és a másodrendű ellentétek helyes megértése politikai és filozófiai szempontból igen fontos. A fő ellentétek, mint a legfontosabb, meghatározó ellentétek kiemelése kulcsot ad kezünkbe az egyes korszakok, folyamatok, jelenségek politikai, gazdasági és eszmei lényegének megértéséhez. A kommunista pártok az imperializmus fő ellentéteinek elemzéséből kiindulva, azok forradalmi megoldásának módjait megjelölve határozzák meg politikai tevékenységüket, tűzik ki a stratégiai és a taktikai feladatokat. A kommunista pártoknak egyben tanulmányozniok kell a másodrendű ellentéteket is, s azokat a történelmi szükségszerűség megkövetelte mértékben ki kell használniok.

A fejlődés — az ellentétek harca. A fejlődési folyamat jellegét, típusát elsősorban a fő ellentétek kibontakozása határozza meg. Ilyen fő ellentétek a társa-

---

[22] *Lenin* Művei. 22. kot. Szikra 1951. 193 old.

dalom életében, a társadalom történetében az antagonisztikus osztályok: az ókori társadalomban a rabszolgák és a rabszolgatartók, a feudalizmusban a hűbérurak és a jobbágyparasztok, a kapitalizmusban a proletariátus és a burzsoázia közti ellentét.

Az ellentétek lényegük szerint lehetnek *antagonisztikus és nem-antagonisztikus ellentétek.* E két csoportba tartozó ellentétek típusuk és jellegük szerint lényegileg különböznek egymástól.

Az antagonisztikus ellentétek legfőbb sajátossága az, hogy ellenségesek egymással szemben s feltétlenul erőszakosan, forradalom útján, annak az alapnak megsemmisítése útján kell megoldani őket, amelyen keletkeznek. A nem-antagonisztikus ellentéteket viszont nem így kell megoldani, hanem — jellegüktől és fokuktól függően — megoldhatók más formákban, más eszközökkel.

Néhány példa:

A proletariátus és a burzsoázia közti ellentétek, a proletariátus, a dolgozó parasztság és a kulák közötti ellentétek, az imperialistaellenes és az imperialista tábor közti ellentétek antagonisztikus ellentétek, melyek végleges megoldása csakis a szocializmus győzelmével lehetséges. A proletariátus és a burzsoázia közti antagonisztikus ellentétek megoldásának útja: fegyveres felkelés a kapitalisták ellen, az államhatalom megragadása a proletariátus által, a proletariátus diktatúrájának megteremtése, a burzsoázia mint osztály felszámolása, a szocializmus építése. A Szovjetunióban egyfelől a munkásosztály és a dolgozó parasztság, másfelől a kulákság közti antagonisztikus ellentétek megoldásának útja a következő volt: a kulákság korlátozása és kiszorítása, a kolhozok létrehozása, áttérés a kulákság mint osztály felszámolására a teljes kollektivizálás alapján, a kulákoktól elkobzott termelési eszközök társadalmi tulajdonba való átadása a kolhozoknak.

Az egyfelől a Szovjetunió és a népi demokratikus országok, másfelől a kapitalista országok közt fennálló antagonisztikus ellentétek megoldásának útja: a kapitalizmus megdöntése, a proletárdiktatúra megteremtése, a magántulajdonban levő termelési eszközök kisajátítása, a szocialista termelési mód megteremtése az európai és amerikai országokban, a szocializmus világméretű győzelme.

A dialektikus materializmusnak ez a tétele azonban egyáltalában nem zárja ki a két rendszer együttműködésének lehetőségét. A két rendszer együttműködésének lehetőségét Sztálin elvtárs nagyszerűen megvilágította Harold Stassennel folytatott beszélgetésében. Stassennek arra a kérdésére, vajjon Sztálin véleménye szerint egy és ugyanazon világban megférhet-e egymás mellett ez a két gazdasági rendszer és együttműködhet-e egymással a háború után — Sztálin elvtárs így válaszolt: „...ez a két rendszer természetesen együttműködhet egymással. A közöttük fennálló különbségnek nincs lényegbevágó jelentősége, amennyiben a két rendszer együttműködéséről van szó. Németország és az Egyesült Államok gazdasági rendszere azonos volt, és mégis háború tört ki közöttük. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió gazdasági rendszere különböző, de mégsem viseltek háborút egymás ellen, hanem együttműködtek a háború alatt. Ha a két különböző rendszer együtt tudott működni a háború alatt, akkor miért ne működhetne együtt a békében? Magától értetődő, hogy ha meglesz az együttműködés óhaja, akkor az együttműködés különböző gazdasági rendszerek mellett is lehetséges. De ha nincs meg az együttműködés óhaja, akkor még azonos gazdasági rendszerek mellett is hajbakaphatnak egymással az államok és a népek". Ugyanitt mondja később Sztálin elvtárs, hogy ő „Leninnek azt a nézetét vallja, hogy lehetséges és kívánatos az együttműködés két különböző gazdasági rendszer között. A Szovjetunió népében és kom-

munista pártjában szintén megvan az együttműködés óhaja. Vitathatatlan, hogy ez az együttműködés mindkét országnak csak hasznára válhat".

„Különbséget kell tenni az együttműködés lehetősége és az együttműködés óhaja között — hangoztatja Sztálin elvtárs. — Az együttműködés lehetősége mindig megvan, de nincs meg mindig az együttműködés óhaja. Ha az egyik fél nem akar együttműködni, annak összeütközés, háború lesz az eredménye"[23].

A Szovjetunió külpolitikája, mely következetes harcot vív a békepolitikáért a multban is és ma is, a két rendszer békés együttműködésének lehetőségéből indul ki. A Szovjetunió a békeharc vezetésével, a háborús gyujtogatók bűnös politikájának leleplezésével a békeszerető népek létérdekeit védelmezi.

A háborús gyujtogatók ideológiája ellenségesen áll szemben a szocialista ideológiával, teljesen összeférhetetlen azzal.

Az antagonisztikus ellentétek az ideológia területén is megnyilvánulnak. A burzsoá ideológia és a proletár, szocialista ideológia kibékíthetetlenek egymással. Kettőjük harcából feltétlenül a szocialista ideológia kerül ki győztesen.

A filozófia fejlődésének története: a materializmus és az idealizmus harcának története. Korunk materializmusának legmagasabb formája a dialektikus materializmus, a marxista-leninista párt világnézete. A dialektikus materializmus — a marxista-leninista párt világnézete, a természet, a társadalom és a gondolkodás legáltalánosabb fejlődéstörvényeiről szóló tudomány — gyökeresen ellentétes az idealizmussal: a burzsoázia és a burzsoá pártok világnézetével. A két világnézet küzdelme feltétlenül azzal végződik, hogy a dialektikus materializmus, az élenjáró, a leghaladóbb és az egyetlen tudományos világnézet győzel-

---

[23] *Sztálin.* A békéért. Szikra 1952. 50—51, 52. old.

met arat az idealizmus felett, bármely formában jelentkezzék is.

A szocialista realizmusnak és a formalizmusnak a művészetben megnyilvánuló harca két osztály: a proletariátus és a tőkésosztály harcát, két világ: a szocializmus és a kapitalizmus küzdelmét tükrözi. A szocialista realizmus és a formalizmus két ellentétes, antagonisztikus, egymással kibékíthetetlen pólus, melyek harca a reakciós, önmagát túlélt nézet vereségéhez vezet. A szocialista realizmus élenjáró, forradalmi, alkotó módszer, amely előbb vagy utóbb győzelmet arat minden ország irodalmában és művészetében.

A marxizmus-leninizmus klasszikusai többízben hangoztatták, hogy a társadalom antagonisztikus ellentéteket rejt magában s megmutatták ezek megoldásának módjait. Lenin, amikor elemezte a kapitalizmus lényegét, mindenkor azt követelte, hogy fedjék fel az antagonizmus és a kizsákmányolás minden formáját, s így segítsék a proletariátust ezek forradalmi megoldásában.

A társadalom antagonisztikus ellentétei különféle formájúak, de mindegyikük a kizsákmányoláson és azon alapul, hogy a társadalom egyik része rabságba dönti a másikat. Az osztálytársadalmakban az antagonisztikus ellentéteket megtaláljuk a gazdaság, a politika és az ideológia terén. Az antagonisztikus ellentétek nyilvánulnak meg az ádáz osztályharc kifejlődésében.

A természetben és a társadalomban más, nem-antagonisztikus ellentéteket is találunk. Ezekhez tartoznak elsősorban az olyan ellentétek, amelyeknek nincs ellenséges jellegük. Ilyen például a proletariátus, valamint a városi és falusi kistulajdonosok ellentéte. Miért nem-antagonisztikus jellegűek ezek az ellentétek? Azért, mert a proletariátus és a kistulajdonosok, például a proletariátus és a parasztság érdekeiben meglevő ellentétek mellett a fejlődés alapvető kérdéseiben

közös érdekeik is vannak, melyek kiegyenlítik és minden esetre ellensúlyozhatják ezeket az ellentéteket, s amelyek alapját alkotják a munkás-paraszt szövetségnek.

A kommunista pártoknak a proletariátus oldalára kell állítani a paraszti tömegeket s vezetniök kell a kapitalizmus elleni harcukat. Pártunk azt tanítja, hogy a parasztkérdés része a proletárdiktatúra fő kérdésének, hogy a parasztkérdés életbevágóan fontos a leninizmus szempontjából.

Lenin és Sztálin gazdagították a marxista dialektikát a munkás-paraszt szövetségről és a proletariátusnak a polgári-demokratikus és a szocialista forradalomban játszott vezető szerepéről szóló tanítással. A leninizmus bebizonyította hogy csakis a proletariátus diktatúrája, a mezőgazdaság szocialista átalakítása számolja fel a város és a falu közötti ellentétet, menti meg a parasztságot a tönkrejutástól és a nyomortól, vezeti ki a kulturált, jómódú élet útjára.

A különböző ellentétek jellegének, megoldási módjaiknak helyes megértése politikai és gyakorlati szempontból rendkívül nagyjelentőségű. Ismeretes, hogy a trockisták, a szocializmus galád ellenségei azzal az ellenforradalmi elmélettel hozakodtak elő, hogy a proletariátus és a parasztság közt antagonisztikus ellentétek léteznek. Sztálin elvtárs, amikor leleplezte a trockisták koholmányainak antimarxista, ellenforradalmi jellegét, hangsúlyozta, hogy a középparaszttal való szakítás politikája a parasztság többségét a kulákok karjai közé taszítja.

„A parasztság többségével való meghasonlás politikáját folytatni annyi, mint polgárháborút kezdeni a falun, megnehezíteni iparunknak paraszti nyersanyaggal (gyapottal, cukorrépával, lennel, bőrrel, gyapjúval stb.) való ellátását, dezorganizálni a munkásosztálynak mezőgazdasági termékekkel való ellátását, aláásni könnyűiparunk alapjait, meghiúsítani egész építőmun-

kánkat, meghiúsítani országunk iparosítására irányuló egész tervünket"[24].

Buharin, a nép aljas ellensége és cinkostársai azt az ellenforradalmi elméletet hirdették, hogy „a kulák békésen belenő a szocializmusba". Ezzel azt ajánlották, hogy országunk dolgozó tömegei és a kulákság közti ellentéteket antagonisztikus érdekeik kibékítésével „oldják meg".

Ez a politika a kulákságot, valamint a kulákság falusi politikai és gazdasági befolyását erősítette volna, bázist teremtett volna az országon belül a kapitalizmus visszaállítására. A trockista-buharinista banda ügyesen leplezve áruló és diverziós cselekedeteket hajtott végre, arra törekedett, hogy a parasztságot felbőszítse a szovjet hatalom ellen és ezzel a kulákság karjaiba taszítsa.

Pártunk a nagy Sztálin bölcs vezetésével szétzúzta a szovjet nép ellenségeit, s a parasztságot a szocialista állam szilárd támaszává, a kommunizmus tevékeny építőjévé tette.

Lenin sohasem azonosította az antagonizmust az ellentmondással. Buharin antimarxista nézeteit leleplezve Lenin azt írta, hogy antagonizmus és ellentmondás nem azonos fogalmak. Az első eltűnik, a második megmarad a szocializmusban.

Az antagonisztikus ellentétek csakis a kizsákmányoló és kizsákmányolt osztályokra szakadt társadalomra jellemzők.

„A jelenlegi szovjet társadalom valamennyi tőkés társadalomtól eltérő sajátossága abban rejlik — hangoztatta Sztálin elvtárs —, hogy ebben a társadalomban nincsenek többé antagonisztikus, ellenséges osztályok, a kizsákmányoló osztályokat felszámoltuk, a munkások, parasztok és az értelmiség [illegible]szont, akik a

[24] *Sztálin* Művei. 10. kot. 258—259. old. (oroszul).

szovjet társadalmat alkotják, barátságos együttműködés alapján élnek és dolgoznak"[25].

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a szocialista társadalom nem ismeri a munkások és tőkések, a parasztok és földbirtokosok közötti kibékíthetetlen ellentéteket, mentes az osztályellentétektől s „a munkások, parasztok és az értelmiség baráti együttműködésének képét tárja elénk"[26].

Az új társadalomra az olyan ellentmondások jellemzők, amelyeknek nincs antagonisztikus, kibékíthetetlen jellegük, s amelyek a szocializmus szüntelen előrehaladó fejlődéséről tanuskodnak.

Ilyen termékeny ellentmondás például a társadalmi termelés színvonala és a társadalom növekvő szükségletei közti ellentmondás, az új és a régi közötti ellentmondás. Sztálin elvtárs az ilyen újtípusú ellentmondások jellemzése során így írt: „van multunk, van jelenünk és jövendőnk, ezek között ellentmondások vannak és nem tudunk előrehaladni az élet hullámain való édes ringatózással. Harcban, az ellentmondások kibontakozása, ezeknek az ellentmondásoknak leküzdése, ezeknek az ellentmondásoknak feltárása és felszámolása útján haladunk előre"[27].

Sztálin elvtárs, amikor a XV. pártkongresszuson jellemezte az ellentétek harcát mint egyetemes törvényt, amely a szocializmusban is hat, ezeket mondotta:

„Életünkben mindig elhal valami. De az ami elhal, nem akar egyszerűen meghalni, hanem harcol a létéért, védelmezi idejétmult ügyét.

Életünkben mindig születik valami új. De az, ami születik, nem születik egyszerűen, hanem visít, kiabál, védelmezi a léthez való jogát"[28].

---

[25] *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 732. old.
[26] Ugyanott.
[27] *Lenin—Sztálin.* Párt és pártépítés. Szikra 1950. 590. old.
[28] Ugyanott, 591. old.

Az új és a régi, az elhaló és a születő harca — ez fejlődésünk alapja.

Abból a tényből, hogy a társadalomban antagonisztikus és nem-antagonisztikus ellentétek léteznek, az következik, hogy leküzdésük útjai is különbözőek. Az antagonisztikus ellentétek felszámolása csakis az antagonizmus alapjának forradalmi megszüntetése által lehetséges. Így például az antagonisztikus osztályellentétek megszüntetése csak a proletárdiktatúra forradalmi megteremtése, a termelési eszközök magántulajdonának és a kizsákmányoló osztályoknak a felszámolása útján lehetséges.

Sztálin elvtárs ezt írja: „Ha a fejlődés belső ellentmondások felfakadása útján megy végbe, úgy hogy az ellentétes erők, ezeknek az ellentmondásoknak az alapján, összeütköznek egymással azért, hogy megszüntessék ezeket az ellentmondásokat — akkor világos, hogy a proletariátus osztályharca teljesen természetes és elkerülhetetlen jelenség.

Tehát, nem elkenni kell a kapitalista rendszer ellentmondásait, hanem fel kell fedni és ki kell bogozni azokat, nem eloltani kell az osztályharcot, hanem végig kell vinni azt.

Tehát, hogy ne tévedjünk a politikában, kérlelhetetlen proletár osztálypolitikát kell folytatnunk, nempedig a proletariátus és a burzsoázia érdekeinek összhangját hirdető reformista politikát, nem a kapitalizmusnak a szocializmusba való «átnövését» hirdető megalkuvó politikát"[29].

A marxista dialektikus módszer forradalmi jellege elsősorban abban nyilvánul meg, hogy tudományosan, materialista módon közelíti meg a fő ellentétek feltárását, hogy képes felfedni és kibogozni azokat és meg tudja találni leküzdésük fő útjait.

A marxizmus megalapítói azt tanítják, hogy nem

---

[29] *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 675. old.

elegendő megtalálni az ellentéteket, hanem törekedni kell teljes leküzdésükre, biztosítani kell az állandó, előrehaladó fejlődés lehetőségét is.

AZ ÚJ ÉS A RÉGI HARCA — AZ ELŐREHALADÓ FEJLŐDÉSI FOLYAMAT FORRÁSA ÉS HAJTÓEREJE

Az ellentétek harca: harc a fejlődés haladó és konzervatív oldala közt, a tárgyban, jelenségben, folyamatban stb. rejlő új és régi közt, a pozitív és a negatív közt, a születő és az elhaló közt. Ez a legkülönbözőbb formákban, alakban végbemenő, mindent átfogó és sokrétű harc.

Az ellentétek harcának eredményeként a természetben a multban is és ma is egyre újabb növény- és állatfajták jönnek létre és változnak. Az új és a régi harca alkotja mindennemű fejlődés tartalmát.

A termelési módok ellentétes erőinek és tendenciáinak harca, az antagonisztikus osztályok küzdelme, a különböző eszmék és világnézetek harca eredményeképpen megsemmisülnek a régi társadalmi-gazdasági alakulatok, a régi eszmék és fogalmak, s újak jönnek létre. Az ellentétek harca a természet, a társadalom és a gondolkodás előrehaladó fejlődésének forrása. Az előrehaladó fejlődés forrása, hajtóereje — az új és a régi harca.

Ha pedig az ellentétek harca az ellentétek régi egységének megsemmisüléséhez és új egység létrejöttéhez vezet, úgy rendkívül fontos nyomon követnünk azt az utat, amelyen az egyik ellentét átmegy a másikba. Ezért követeli a dialektikus materializmus, hogy az ellentéteket fejlődésükben, érlelődésükben vizsgáljuk, szem előtt tartva és kiemelve az egyik ellentét másikba való átmenetének különböző fokozatait.

Lenin különösen nagy figyelmet fordított erre. Gyakorlati és elméleti szempontból rendkívül fontos,

hogy meg tudjuk állapítani azt a pillanatot, amikor az egyik ellentét a másikba megy át.

„Nemcsak az ellentétek egysége — írta Lenin —, hanem *minden egyes* meghatározás, tulajdonság, vonás, oldal, sajátosság *átmenetei minden* másba . . ."[30]

A marxista dialektikus módszer, amikor hangsúlyozza, hogy a fejlődés az ellentétek harca, éppen ezért egyúttal arra is rámutat, hogy a tárgyakban, jelenségekben és folyamatokban rejlő ellentétek egysége és harca, mint minden egyéb a világon, mozgékony és változó. A dialektika fogalmai, törvényei, kategóriái éppoly rugalmasak, mozgékonyak, éppúgy átmennek egymásba, mint az egész objektív valóság.

„*A dialektika* — írta Lenin — arról szóló tanítás, hogy miként lehetnek és miként *azonosak* (miként válnak azonosakká) *az ellentétek* — milyen feltételek között azonosak, átalakulva egymássá — miért nem szabad az emberi elmének ezeket az ellentéteket holt, megmerevedett ellentétekként felfognia, miért kell eleven feltételes, mozgékony, egymássá átalakuló ellentétekként felfognia"[31].

„A fogalmak mindenoldalú, egyetemes rugalmassága, olyan rugalmasság, mely egészen az ellentétek azonosságáig terjed — ez a lényeg"[32].

A Szovjetunió fejlődésének története az új és a régi harcának, a legkülönbözőbb ellentétek leküzdésében és megoldásában megnyilvánuló harcnak számos példáját mutatja.

Egyik ilyen nem-antagonisztikus ellentét volt a hazánk leghaladottabb társadalmi és állami rendje és a szovjet hatalom első éveinek elmaradt technikája közötti ellentét.

---

[30] *Lenin.* Filozófiai füzetek. 193. old.
[31] Ugyanott, 83. old.
[32] Ugyanott, 84. old.

Rendkívül bonyolult ellentét volt ez, melynek megoldása nélkül elképzelhetetlen lett volna a szocializmus győzelme. A bolsevik párt. Sztálin elvtárs útmutatásai alapján, ennek az ellentétnek megoldása céljából azt a feladatot tűzte ki a szovjet nép elé, hogy érje utól és szárnyalja túl a tőkés országok technikáját s ezzel adja meg az élenjáró technikát is az élenjáró szocialista rendnek. Ezt a feladatot történelmileg minimálisan rovid idő alatt megoldottuk.

Az élenjáró technika meghonosítása, hazánk szocialista iparosítása azonban a külső és belső ellenségeinkkel folytatott ádáz osztályharc során ment végbe. A szocializmus ellenségei a kapitalista rendszer létét fenyegető veszélyt láttak a Szovjetunió szocialista gazdaságának megerősödésében. Az imperialista reakció ezért igyekezett meggátolni a szocialista építést hazánkban s ennek az aljas célnak érdekében semmiféle gaztettől sem riadt vissza: a nyilt intervenciótól kezdve egészen a diverzáns és kémcsoportok széleskörű hálózatának szervezéséig minden eszkozt felhasznált. Ám az új legyőzhetetlensége kifejezésre jutott a Lenin—Sztálin pártja által vezetett dolgozó tömegek sikeres harcában, az imperialista kémügynökségek jobboldali-trockista bérenceinek leleplezésében. A történelem tapasztalatai arra tanítanak, hogy az imperialista reakció minden próbálkozása elkerülhetetlenül hazánk ellenségeinek szétzúzásához vezet. Ez a társadalom előrehaladó fejlődésének, az új és a régi harcának objektív törvényszerűsége. E törvényszerűség érvényesulésében dontő szerepe van a lenini-sztálini párt bölcs politikájának, mely a társadalom anyagi életének, előrehaladó fejlődésének szükségleteire támaszkodik.

A szocializmus építése során új ellentét keletkezett, mely abban fejeződött ki, hogy a kisparaszti gazdaság elmaradt a szocialista ipartól. Az ipar a bővített szocialista újratermelés törvényei alapján fejlő-

dott, s hétmérföldes léptekkel haladt előre. A kisparaszti gazdaságnak viszont, mely nem képes a bővített újratermelés törvényei szerint fejlődni, még az egyszerű újratermelésre sincs mindig lehetősége.

Sztálin elvtárs, midőn 1929-ben jellemezte ezt az ellentétet, amely országunk szocialista átalakítása során, az új és régi harca során keletkezett, ezt mondotta: „Lehet-e szocializált iparunkat gyorsított ütemben előrevinni, ha olyan mezőgazdasági alapja van, mint a kisparaszti gazdaság, amely képtelen a bővített újratermelésre és ráadásul olyan erő, amely népgazdaságunkban túlsúlyban van? Nem, ezt a feladatot ilyen alapon nem lehet megvalósítani. Lehet-e a Szovjethatalmat és a szocialista építést többé-kevésbbé hosszú időn át két *különböző* alapra fektetni — a legnagyobb üzemű és egyesített szocialista ipar alapjára és a legelaprózottabb és legelmaradottabb kisárutermelő parasztgazdaság alapjára? Nem, nem lehet"[33].

Pártunk, a szovjet nép, Sztálin elvtárs bölcs útmutatásait követve, sikeresen leküzdötte ezt az ellentétet. A leninizmus megnyitotta a falu fejlődésének szocialista útját. Ez az út a kisparaszti gazdaságoknak technikával és tudománnyal felvértezett nagyüzemű kollektív gazdaságokban való egyesítéséhez vezetett.

A kulákságnak mint osztálynak a teljes kollektivizálás alapján végrehajtott felszámolása megsemmisítette országunkban a kapitalizmus visszaállításának utolsó forrását is. Megteremtettük azokat az új, döntő feltételeket, melyek feltétlenül szükségesek voltak a szocialista népgazdaság felépítéséhez.

Sztálin elvtárs, amikor jellemezte az ellentétek leküzdésének ezt az új formáját, amely csak a szocializmus építésének időszakában érvényes, rámutatott arra, hogy „óriási forradalmi átalakulás volt ez" és: „ennek a forradalomnak sajátszerűsége az volt, hogy

[33] *Sztálin* Muvei. 12. kot. 157. old.

felülről, az államhatalom kezdeményezésére ment végbe, és ugyanakkor *alulról* a kulákiga ellen, a szabad kolhozéletért harcoló parasztok milliói közvetlenul támogatták"[34].

Sztálin elvtárs, a marxista dialektikát magasabb fokra emelve, a szocialista építés új tapasztalataival gazdagítva, feltárta, hogy az ellentétek felszámolásának útjai sokfélék, kimutatta, hogy ezek az utak közvetlenül függnek a fejlődés típusától, az ellentétek jellegétől.

A szocialista rendben a termelési viszonyok alapja a termelési eszközök társadalmi tulajdona. Itt az antagonisztikus ellentéteknek nincs sem gazdasági, sem politikai alapja. Az emberek egymáshoz való viszonyát a termelés folyamatában itt úgy jellemezhetjük, mint a kizsákmányolástól mentes dolgozók elvtársi együttműködésének és kölcsönös szocialista segítségének viszonyát.

Az azonban, hogy a Szovjetunióban felszámoltuk az antagonisztikus ellentéteket, hogy a termelőerők és a termelési viszonyok közt teljes összhang uralkodik, még nem jelenti általában az ellentétek hiányát. A fejlődésnek mint az ellentétek harcának dialektikus törvénye érvényesül a szocializmusban is, és kétségkívül érvényesülni fog a kommunizmusban is.

A szocializmusban azonban a fejlődésnek ez az egyetemes törvénye új módon nyilvánul meg. Míg a kapitalizmusban az ellentétek alapja a termelési eszközök magántulajdona, addig a szocialista társadalom a termelési eszközök társadalmi tulajdonán alapszik. Míg a kapitalizmusban a termelés társadalmi jellege és az elsajátítás magánformája közt megoldhatatlan konfliktus áll fenn, addig a szocializmusban a termelés társadalmi jellege és az elsajátítás társadalmi jellege megteremti a kettő teljes összhangjának feltételeit.

---

[34] A SzK(b)P története. Rovid tanfolyam. Szikra 1951. 368. old.

Ezért nem lehet a kapitalizmusban megoldani a termelők osztálya — a proletariátus — és a termelők munkájának gyümölcseit elsajátító osztály — a tőkésosztály — közötti ellentéteket. Ezeket az ellentéteket csakis a proletárforradalom és a kizsákmányoló osztályok felszámolása révén lehet megoldani. De a kapitalizmus ellentétei nincsenek meg a szocialista társadalomban, mert itt a termelési eszközök nincsenek magántulajdonban és nincs olyan osztály, amely kizsákmányolná a másikat. A termelőerők és a termelési viszonyok teljes összhangja a szocializmusban, a kizsákmányoló osztályok eltűnése kizárja annak lehetőségét, hogy antagonisztikus viszonyok jöjjenek létre a különböző társadalmi csoportok közt.

De a szocialista társadalomban is vannak ellentétek, amelyek az új társadalmi-gazdasági rend haladó jellegéről, szakadatlan előrehaladásáról tanúskodnak. Ezek közé tartozik elsősorban az a szocializmusra jellemző ellentét, amely a termelésnek az egyes fejlődési szakaszokon elért színvonala és a néptömegek növekvő szükségletei közt áll fenn. Ez az ellentét a társadalmi termelés fejlődésének egyik legfontosabb tényezője, amely mint ellentét a szocializmus állandó előrehaladó fejlődésének folyamán, a bővített szocialista újratermelés folyamán oldódik meg.

A szocialista társadalom a kapitalista társadalomból nőtt ki, szükségképpen magán viseli tehát a régi, tőkés társadalom nyomait, maradványait, csökevényeit.

A szocializmusban ezért ellentét van az új, szocialista elvek, eszmék, feladatok és az emberek tudatában visszamaradt reakciós kapitalista csökevények közt.

Ebből ered a kapitalizmus „anyajegyei" megsemmisítésének, mindenfajta burzsoá befolyás elleni következetes harcnak történelmi szükségessége. A burzsoá kozmopolitizmus, nacionalizmus stb. elleni szakadatlan, következetes harc az új, a szocialista társada-

lomnak és élenjáró eszméinek termékeny harca az emberek tudatában visszamaradt kapitalista csökevények ellen, a régi reakciós eszmék ellen.

Emellett szükséges hangsúlyozni, hogy az ellentétek leküzdése szocialista társadalmunkban szervezetten megy végbe. Lenin—Sztálin nagy pártja és a szovjet állam — vezető és irányító erő népünk harcában, melyet a régi minden csökevénye és maradványa ellen, a kommunizmus győzelméért vív. Pártunk azt tanítja, hogy országunk nagyszerű előrehaladása a kommunizmushoz vezető úton az új és a régi harcának folyamatában megy végbe, hogy a szocializmus korszakában az új, a haladó a domináló tényező.

Az új és a régi harca a társadalom jellegétől és osztályszerkezetétől függően különbözőképpen folyik. Az antagonisztikus osztálytársadalmakban az új és a régi harca a réginek az új felett gyakorolt uralma viszonyai közt megy végbe. A szocialista társadalomban pedig megfordítva, az újnak a régi feletti uralma viszonyai közt.

A termelési eszközök magántulajdonán alapuló társadalomban az uralkodó osztály, mely a hatalmat a kezében tartja és a szellemi meg az anyagi termelés minden eszközével rendelkezik, gátolja az új kifejlődését, végső soron arra törekszik, hogy megsemmisítse az újat.

A szocialista társadalomban az új és a régi harca új formát ölt. Itt, a szocialista nemzetek erkölcsi-politikai egységének, a népek testvéri együttműködésének viszonyai közt az új és régi harca úgy megy végbe, hogy az új mindenirányú támogatásban részesül. A kommunista párt, a szovjet állam tevékenyen segíti az új növekedését, győzelmét, a régi, a reakciós megsemmisítését.

Társadalmunkban az újnak a régi ellen folyó harcát a nagy bolsevik párt, a szovjet szocialista állam szervezi és vezeti.

A szocializmus szovjetuniói győzelme létrehozta a szocializmus fejlődésének új, dialektikus törvényszerűségeit is, olyan törvényszerűségeket, amelyek csakis a szocialista társadalmi-gazdasági alakulatra jellemzők. Ezeket a törvényszerűségeket elsőnek Sztálin elvtárs tárta fel és összegezte elméletileg.

Marx és Engels a monopólium előtti kapitalizmus korszakában éltek és dolgoztak. Feltárták és tudományosan, materialista módon megindokolták, hogy az antagonisztikus társadalmi-gazdasági alakulatok alapvető hajtóereje az osztályharc. A marxizmus megalapítói egyúttal azt a nagy felfedezést is tették, hogy a társadalom szocialista átalakításának egyetlen útja a proletariátus diktatúrája. Lenin és Sztálin új, magasabb fokra emelték a proletárdiktatúrára vonatkozó marxista tanítást, s különösen nagy figyelmet szenteltek az osztályellentétek elemzésének az új történelmi korszakban: az imperializmus és a proletárforradalmak korszakában. Az újtípusú párt megalapítói létrehozták a dolgozó tömegek osztályellenségeik elleni harcának stratégiájáról és taktikájáról, a proletariátusnak e harcban betöltött vezetőszerepéről szóló tudományt.

Sztálin elvtárs feltárta a szocialista társadalom új, dialektikus törvényszerűségeit, új hajtóerőit, s ezzel továbbfejlesztette, gazdagította a marxizmus tudományát.

Sztálin elvtárs megállapította, hogy a szocializmusban nincsenek meg a kapitalista társadalomra, minden, a termelési eszközök magántulajdonán alapuló társadalomra jellemző ellentétek. A szocializmusban nincsenek antagonisztikus ellentétek a termelőerők és termelési viszonyok közt, nincs kizsákmányolás, nincsenek antagonisztikus osztályok. A szocialista termelési mód győzelme a termelőerők és termelési viszonyok teljes összhangját, az alapvető osztályok baráti együttműködését, a szovjet nép, a szocialista nemzetek erkölcsi-politikai egységét eredményezte.

A szovjet nép erkölcsi-politikai egysége a szocializmus fontos hajtóereje.

Sztálin elvtárs „A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánytervezetéről" mondott előadói beszédében klasszikusan jellemezte a népek testvéri együttműködésének jelentőségét a szocialista társadalom fejlődésében. Sztálin elvtárs ezeket mondta:

„Az, hogy nincsenek kizsákmányoló osztályok, amelyek fő szervezői voltak a nemzetek egymásközti viszályainak; az, hogy nincs kizsákmányolás, amely a kölcsönös bizalmatlanságot ápolta és szította a nacionalista szenvedélyeket; az, hogy a munkásosztály van hatalmon, amely minden elnyomás ellensége és hűséges hordozója a nemzetköziség eszméjének; az, hogy a népek valóban kölcsönösen segítik egymást a gazdasági és társadalmi élet minden területén; végül az, hogy föllendült a Szovjetunió népeinek nemzeti kultúrája, amely formájára nemzeti, tartalmára szocialista — mindezek és más ezekhez hasonló tényezők odavezettek, hogy a Szovjetunió népeinek képe gyökeresen megváltozott, eltűnt náluk a kölcsönös bizalmatlanság érzése, kifejlődött a kölcsönös barátság érzése s ilymódon megalapozódott a népek igazi testvéries együttműködése az egységes szövetségi állam rendszerében.

Az eredmény az, hogy ma olyan tökéletesen kialakult és minden megpróbáltatást kiállott, soknemzetiségű szocialista államunk van, amelynek szilárdságát megirigyelhetné a világ bármely részének bármelyik nemzeti állama"[35].

A szovjet népek barátságának megszilárdításában vezető szerepet töltött be a nagy orosz nép, élén az orosz munkásosztállyal. A szovjet köztársaságokban folyó szocialista építés sikerei és az orosz nép testvéri segítsége országunk életének gyökeres gazdasági, politikai és kulturális átalakulását eredményezte, megvál-

[35] *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 643—644. old.

toztatta a kialakult nemzetek szociális jellegét. Ezek a nemzetek új, szocialista nemzetekké lettek, amelyek „mind osztályösszetételükben és szellemi arculatukban, mindpedig társadalmi és politikai érdekeikben és törekvéseikben gyökeresen különböznek a régi Oroszország megfelelő régi, burzsoá nemzeteitől"[36].

A Szovjetunió népeinek barátsága egyik legfontosabb pillére a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységének. A népek nagyszerű együttműködése meggyorsítja a szovjet társadalom gazdasági, politikai és kulturális fejlődését, erősíti katonai hatalmát és gyorsítja hazánk előrehaladását a kommunizmus felé. A szovjet népek barátsága forradalmi hatással van a gyarmati és félgyarmati népek imperialistaellenes harcának fejlődésére. A Szovjetunió népeinek barátságában már látni lehet a világ valamennyi népének eljövendő nagy barátságát.

A szocializmus fejlődésének vezető és irányító ereje a bolsevik párt, élén a nagy Sztálinnal. A kommunista párt szilárdan egybekovácsolja a szocialista társadalmat, páratlan erőt, hatalmat, szilárdságot ad neki és lehetővé teszi, hogy az egész szovjet nép egy cél felé haladjon, szervezetten, összeforrottan és egységben cselekedjék. A történelmi tapasztalatok megmutatták, hogy a szovjet nép erkölcsi-politikai egysége biztosítja a győzelmet a szocializmus ellenségei felett, s gyorsítja a Szovjetország fokozatos átmenetét a kommunizmusba.

A szocialista társadalom fejlődésének döntő és hatalmas hajtóereje a szovjet hazafiság.

A szovjet hazafiság ereje abban rejlik, hogy valóban az egész népet átfogó jellegű. A szovjet hazafiság az egész szovjet nép hazafisága, a munkások, parasztok, értelmiségiek, minden nép és nemzet hazafisága, mert a szocializmus országának minden társadalmi

[36] *Sztálin* Művei. 11. köt. Szikra 1950. 370. old.

csoportját, valamennyi nemzetét és népét egyesíti a szocialista Haza szeretete, felvirágzásáról és megvédéséről, hatalmának és dicsőségének növeléséről való gondoskodás, a kommunizmus építésének nagy ügyéért folyó harc. A szovjet hazafiság a hazafiság új, magasabb formája, amilyet a társadalom korábbi története még sohasem ismert.

A szovjet hazafiságban a népek nemzeti hagyományai harmonikusan egybekapcsolódnak a Szovjetunió minden dolgozójának közös létérdekeivel. Sztálin elvtárs hangsúlyozza, hogy a szovjet hazafiság nem szétválasztja, hanem ellenkezőleg, egységes testvéri családdá forrasztja egybe a szocialista Haza minden nemzetét és népét.

A szovjet hazafiság ereje abban rejlik, hogy mélységesen ellenséges a burzsoá nacionalizmussal és kozmopolitizmussal szemben, hogy számára idegenek a faji vagy nacionalista előítéletek, idegen a nemzeti szuverenitáshoz és a nemzeti kultúrához való reakciós imperialista viszony. A szovjet hazafiságban a legmélységesebben összekapcsolódnak a szocialista Haza igazi nemzeti érdekei és a világ dolgozóinak nemzetközi érdekei. A szovjet nép, amikor állhatatosan vívta ádáz harcát belső és külső ellenségei ellen, nemcsak a világ első szocialista államát védelmezte, hanem egyúttal a világ dolgozóinak érdekeit is.

A szovjet állam — mondta Sztálin elvtárs — „a világ proletariátusának édes gyermeke"[37]. Sztálin elvtárs még 1931-ben „A gazdasági vezetők feladatairól" mondott beszédében hangoztatta: „Miért támogat bennünket a nemzetközi proletariátus, mivel érdemeltük meg ezt a támogatást? Azzal, hogy elsőnek vetettük magunkat harcba a kapitalizmus ellen, elsőnek teremtettük meg a munkáshatalmat, elsőnek fogtunk hozzá

[37] *Marx—Engels—Lenin—Sztálin.* Proletárnemzetköziség és hazafiság Szikra 1952. 357. old.

a szocializmus építéséhez. Azzal, hogy olyan dolgot viszünk véghez, amely ha sikerül, gyökeresen átalakítja az egész világot és felszabadítja az egész munkásosztályt." Majd lejjebb: „Úgy kell előrehaladnunk, hogy a világ munkásosztálya reánk tekintve azt mondhassa: ez az én élcsapatom, ez az én rohambrigádom, ez az én munkáshatalmam, ez az én hazám — jól csinálják a maguk dolgát, a *mi* dolgunkat — támogassuk hát őket a kapitalisták ellen és lobbantsuk lángra a világforradalmat"[38].

A szovjet hazafiság hajtóereje mindenütt és mindenben megmutatkozik. A szovjet hazafiak, ajkukon a nagy Sztálin nevével, leküzdve minden nehézséget és akadályt, rettenthetetlenül mentek harcba, hogy megvédjék a szocialista Hazát a külföldi területrablóktól. A kommunizmus felépítésének nagy célja érdekében a szovjet hazafiak, akik világtörténelmi jelentőségű sikereket értek el a népgazdaság háború utáni helyreállításában, s jelentős mértékben előrehaladtak a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útján, a munkahősiesség nagyszerű példáit mutatják.

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, a népek barátsága és a szovjet hazafiság — melyek szoros kölcsönös összefüggésben vannak egymással, szervesen egybekapcsolódnak egymással és kiegészítik egymást — a szovjet társadalom nagy hajtóerői a kommunizmus felé haladó fejlődésében.

Lenin—Sztálin pártjának az a történelmi hivatása, hogy megvalósítsa és megtestesítse a kommunista társadalom megteremtésének nagy eszméjét. A kommunista párt természetéből, forradalmi szelleméből, végcéljaiból, harci módjaiból, mindenfajta konzervativizmussal, sablonnal, megcsontosodottsággal, veszteglés-sel szemben tanúsított kérlelhetetlenségéből eredt és ered a párt viszonya a bírálathoz és önbíráláthoz, a bol-

[38] *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 428. old.

sevizmus fegyvertárának e legyőzhetetlen és állandóan ható fegyveréhez.

„A párt története ... arra tanít — írta Sztálin elvtárs —, hogy a párt nem töltheti be a munkásosztály vezetőjének szerepét, ha sikereitől elkapatva, kezdi elbízni magát, ha nem veszi észre munkája fogyatékosságait, ha fél beismerni hibáit, ha fél azokat idejében, nyíltan és becsületesen kijavítani.

A párt legyőzhetetlen, ha nem fél a kritikától és az önkritikától, ha nem kení el a munkában előforduló hibákat és fogyatékosságokat, ha kádereit a pártmunka hibáin tanítja és neveli, ha idejében ki tudja javítani hibáit.

A párt elpusztul, ha titkolja hibáit, ha takargatja a kényes kérdéseket, ha fogyatékosságait a megelégedettség hazug ünnepi külsője mögé rejti, ha nem tűri a kritikát és önkritikát, ha az önimádás érzése vesz rajta erőt és kezd megpihenni babérain"[39].

Ez a világ valamennyi igazi forradalmi pártjának fejlődéstörvénye.

Ezért van az, hogy nem mindegyik pártra — mégha munkáspártnak nevezik is magukat — jellemző tagjai nevelésének ez a módszere. Tudjuk, hogy bizonyos nyugati pártok, amelyek „munkáspártnak" nevezik magukat, a valóságban burzsoá pártok. Az angol munkáspártnál, a francia „szocialista" pártnál maga a pártok burzsoá jellege kizárja azt a lehetőséget, hogy alkalmazzák az igazi munkáspártokra jellemző módszert. Ezért ezekben a pártokban nincs, és nem is lehet meg a bírálat és az önbírálat. Ezekben a pártokban szigorúan üldözik és száműzik a bírálatot és önbírálatot. Az alulról jövő bírálat és önbírálat ismeretlen jelenség ezekben a pártokban, mivel ezek a pártok a burzsoázia ügynökségei a munkásmozgalomban, s el akarják rejteni burzsoá nézeteiket, el akarják kenni a nem-

[39] A SzK(b)P története. 436. old.

zetközi és a belpolitika „kényes" kérdéseit. Ezek a pártok valójában a tőkés államok, az imperialisták érdekeinek védelmezői.

Az angol munkáspárt és a francia szocialista párt vezérei elnyomják az egyszerű tagok minden arra irányuló kísérletét, hogy megbírálják a vezérek bel- és külpolitikáját és a bírálókat kiűzik a párt soraiból.

A mi pártunk, Lenin—Sztálin pártja a világ legelenjáróbb, legforradalmibb pártja. A kommunista párt a dolgozók élcsapata a szocialista társadalom megszilárdításáért és fejlesztéséért, a kommunizmus felépítéséért folyó harcukban.

A Szovjetunióban felépült a szocialista társadalom, az a társadalom, amelyben nincsenek kizsákmányoló osztályok, nincsenek földesurak és tőkések. Hazánkban a munkások, parasztok és értelmiségiek szoros barátságban élnek egymással. Együtt küzdöttek a szocialista társadalom felépítéséért, együtt védték meg a szocializmus országát a külföldi intervenciósokkal szemben, együtt harcolnak a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenetért. Nálunk nincsenek és nem is lehetnek antagonisztikus ellentétek az osztályok között, nincs és nem lehet osztályharc az országon belül.

Mi társadalmunk előrehaladásának oka, mi a szovjet társadalom fejlődésének hajtóereje?

Sztálin elvtárs a szocialista társadalom hajtóerőiről szóló új tételekkel gazdagította a marxista filozófiát. Sztálin elvtárs kimutatta, hogy a szovjet társadalom hajtóerői a szovjet nép erkölcsi-politikai egysége, a népek barátsága, a szovjet hazafiság s hangsúlyozta, hogy a szovjet társadalom fejlődésének egyik döntő ereje a bírálat és önbírálat.

Sztálin elvtárs felfedezte társadalmunk fejlődésének új, dialektikus törvényszerűségét, az alacsonyabbtól a magasabb felé haladó fejlődés igazi hajtóerejét

a szocializmus és a kommunizmus viszonyai közt: a bírálatot és önbírálatot.

Sztálin elvtárs „Az önbírálat jelszavának elsekélyesítése ellen" című cikkében hangsúlyozta, hogy a bolsevik önbírálat célja a pártszerűség fejlesztése, a Szovjethatalom megszilárdítása és építésünk javítása, valamint a káderek fejlesztése és a munkafegyelem megszilárdítása. A bírálat és önbírálat feltárja a negatívumokat a fejlődésben, felszínre hozza a régit, az elavultat, mindazt, ami fékezi a szovjet társadalom előrehaladó fejlődését.

Sztálin elvtárs arra tanít, hogy szigorúan meg kell különböztetnünk a bolsevik önbírálatot az idegen és ellenséges bírálattól. A bolsevik bírálat célja a pártszerűség fejlesztése, a szocializmus ügyének megszilárdítása, kádereinknek a kommunizmus nagy eszméi szellemében való nevelése. Az ellenséges bírálat célja ezzel szemben a pártszerűség aláásása, a Szovjethatalom bemocskolása, a kommunizmusért folyó harc nagy ügyének gyengítése, kádereink lefegyverzése.

Sztálin elvtárs Satunovszkijhoz intézett levelében ezt írta: „Ám bíráljon, de Lenin álláspontjáról bíráljon, és csak erről az álláspontról, ha azt akarja, hogy bírálata termékeny legyen"[40].

Sztálin elvtárs Gyemjan Bednijhez írt levelében Gy. Bednij néhány művének hibáján megmutatja, hová vezethet a bírálat, ha szem elől tévesztik a bírálat bolsevik elveit. Gyemjan Bednij szem elől tévesztette vagy nem értette meg a bolsevik bírálat és önbírálat e követelményeit és nem tudta ezt az éles fegyvert a Szovjethatalom erősítésére, megszilárdítására felhasználni.

Sztálin elvtárs e levelében felfedi ennek okait: „. . . a Szovjetunió életében és életmódjában előforduló fogyatékosságok bírálata, ez a kötelező és szükséges

---

[40] *Sztálin* Művei. 13. kot. Szikra 1951. 19. old.

bírálat, amelyet Ön kezdetben eléggé biztos érzékkel és ügyesen gyakorolt, szertelenségekre kapatta Önt, annyira elkapatta, hogy a bírálat az Ön műveiben a Szovjetunióra, a Szovjetunió multjára, a Szovjetunió jelenére szórt *rágalommá* kezdett átváltozni"[41].

Sztálin elvtárs kimutatta, hogy Gyemjan Bednij nem értette meg a Szovjetunió győzelmének óriási jelentőségét, az orosz munkásosztály szerepét, nem értette meg a munkásosztály tanulságos történetét, nem értette meg, hogy a reakciós Oroszországon kívül létezett a Ragyiscsevek és Csernisevszkijek, a Zseljabovok és Uljanovok, a Halturinok és Alekszejevek Oroszországa. Bednij ahelyett, hogy megpróbálta volna megérteni a történelemnek ezt a legnagyszerűbb folyamatát és felemelkedett volna az élenjáró proletariátust szolgáló dalnok magaslatára, nem értette meg az orosz munkások forradalmi nemzeti büszkeségének magasztos érzését, s néhány művében letért az orosz nép történelmi multja gyalázásának útjára. Gyemjan Bednijnek ezt a népellenes kirohanását Sztálin elvtárs szigorúan elítélte. Sztálin elvtárs miután kimutatta, hogy Gyemjan Bednij eltért a leninizmustól, ezt írta: „És ezt nevezi Ön bolsevik kritikának! Nem, igen tisztelt Gyemjan elvtárs, ez nem bolsevik kritika, hanem népünk *megrágalmazása*, a Szovjetunió *befeketítése*, a Szovjetunió proletariátusának *befeketítése*, az orosz proletariátus *befeketítése*"[42].

Sztálin elvtárs, amikor éles határt vont egyfelől a bolsevik bírálat és önbírálat, másfelől az idegen és ellenséges bírálat közt, mélyenszántó filozófiai megalapozását adta a bírálat és önbírálat termékeny szerepének, melyet a szocialista társadalom fejlődésében betölt.

A SzK(b)P XV. kongresszusán tartott előadói be-

[41] Ugyanott, 25. old.
[42] Ugyanott, 27. old.

szédében Sztálin elvtárs idézte Marxnak azt a tételét, hogy a proletárforradalom különbözik minden más forradalomtól. A proletárforradalom egyik megkülönböztető vonása az, hogy saját maga bírálja magát s ezáltal védelmezi, fejleszti vívmányait.

Sztálin elvtárs emlékeztetett arra is, hogy ha a proletárforradalmár fél az önbírálattól, egészen bizonyosan elbukik.

Ha előre akarunk haladni — mondotta Sztálin elvtárs —, „egyik legfontosabb feladatként kell kitűznünk a becsületes és forradalmi önbírálatot. Enélkül nincs előrehaladás. Enélkül nincs fejlődés"[43].

Sztálin elvtárs eszméjét, mely szerint az önkritika társadalmunk előrehaladó fejlődésének hajtóereje és új, dialektikus törvényszerűség, nagyszerűen kifejtette A. A. Zsdanov. „Szovjet társadalmunkban — mondta Zsdanov —, ahol felszámoltuk az antagonisztikus osztályokat, a régi és az új közötti harc, és következésképpen, az alacsonyabbtól a magasabb felé való fejlődés nem antagonisztikus osztályok harca és kataklizmák formájában megy végbe, mint a kapitalizmusban, hanem bírálat és önbírálat formájában, amely fejlődésünk igazi mozgató ereje, hatalmas fegyver a párt kezében. Ez feltétlenül a haladás új fajtája, a fejlődés új típusa, új dialektikus törvényszerűség"[44].

Sztálin elvtárs a bírálatot és önbírálatot egyben eszköznek is tekintette a dolgozó tömegek alkotó kezdeményezésének és munkalendületének kifejlesztésére, úgy tekintette, mint a tudomány fejlődésének gyümölcsöző feltételét.

A bolsevik, a tudományos kritika nagyszerű példája Sztálin elvtárs „Marxizmus és nyelvtudomány" című munkája. Ebben a művében Sztálin elvtárs rámutat arra, hogy a nyelvtudományban tapasztalt pan-

[43] *Lenin—Sztálin.* Párt és pártépítés. 591. old..

[44] *Zsdanov.* A művészet és filozófia kérdéseiről. Szikra 1952. 35. old.

gás egyik döntő oka volt a marristák által létrehozott arakcsejevi rendszer*, s mindenfajta tudományos bírálat és önbírálat hiánya. „... a nyelvtudományi szervekben — a központban és a köztársaságokban egyaránt — olyan rendszer uralkodott, amely nem felel meg a tudománynak és a tudomány művelőinek — írta Sztálin elvtárs. — A szovjet nyelvtudomány állapotának legkisebb kritikáját, sőt még az úgynevezett «új tan» bírálatának legfélénkebb kísérletét is üldözték és elvágták a nyelvtudomány vezető körei." És lejjebb: „... semmiféle tudomány sem fejlődhet és érhet el sikereket a vélemények harca, a kritika szabadsága nélkül"[45].

Sztálin elvtárs „Marxizmus és nyelvtudomány" című zseniális műve valóban történelmi jelentőségű szerepet játszik, példaképe annak, hogyan kell a szovjet tudósokat bolsevik módon, a tudomány alkotó fejlesztésének szellemében nevelni.

A bírálat és önbírálat a szovjet emberben kötelességeihez való elvi viszonyt nevel ki, erősíti a párt, az állam és a nép előtt érzett felelősséget a szovjet emberre bízott munkarészlegért. A bírálat és önbírálat fejleszti a kommunista társadalom építőinek kezdeményezését s fokozza az éberséget a szovjet társadalommal szemben ellenséges elméleti és gyakorlati megnyilvánulásokkal kapcsolatban; arra nevel, hogy magasszínvonalú elvi és pártos álláspontról döntsünk el minden kérdést.

A bolsevik párt és vezére, Sztálin elvtárs arra tanít bennünket, hogy bírálat és önbírálat nélkül lehetetlen előre haladni. Éppen ez a jelentősége a bírálatnak és önbírálatnak mint a szocializmus dialektikus

---

* *Arakcsejev* (1769—1834) — reakciós orosz államférfi I. Sándor uralkodása idején. A durva rendőri és militarista önkény megtestesítője — *Szerk.*

[45] *Sztálin.* Marxizmus és nyelvtudomány. Lásd A szovjet nyelvtudomány kérdései (Marr-vita). Szikra 1950. 245. old.

törvényszerűségének, mint az ellentétek lekuzdése, az új és régi gyümölcsöző harca új formájának.

BELSŐ ÉS KULSŐ ELLENTÉTEK

A marxista dialektikus módszer, amikor a fejlődést úgy jellemzi mint a belső ellentétek harcát, a belső ellentétet tartja a fejlődési folyamatot meghatározó mozzanatnak, amikor azt mondja, hogy a belső ellentét a tárgyak, jelenségek, folyamatok minden fejlődésének, változásának döntő feltétele, egyúttal nem veti el a külső ellentétek szerepét és jelentőségét sem.

A marxista dialektikus módszer azt követeli, hogy minden tárgyat és jelenséget kölcsönös összefuggésében és kölcsönös feltételezettségében vizsgáljunk. Így tehát tanulmányoznunk kell a természeti és társadalmi jelenségekben és tárgyakban végbemenő belső fejlődési és változási folyamatoknak külső környezetükkel való összefüggését.

Sztálin elvtárs zseniálisan meghatározta a külső ellentétek jellegét, valamint a belső és külső ellentétek viszonyát.

Sztálin elvtárs, továbbfejlesztve a leninizmusnak azt a tanítását, hogy országunkban lehetséges a szocializmus felépítése, — az ellentétek két csoportját különböztette meg. Ezek: a belső ellentétek, melyek a proletariátus és a parasztság közt állnak fenn, valamint a külső ellentétek, amelyek országunk — a szocializmus országa — és a tőkés országok közt állnak fenn.

Sztálin elvtárs, feltárva az ellentétek e két csoportjának lényegét, 1925-ben ezt mondta:

„Amikor azt kérdezik: fel tudjuk-e saját erőnkkel építeni a szocializmust? — ezzel azt akarják mondani: leküzdhetők-e országunkban a proletariátus és a parasztság közt fennálló ellentétek, vagy leküzdhetetlenek?

A leninizmus erre a kérdésre igenlő választ ad: igen, fel tudjuk építeni a szocializmust, és a parasztsággal együtt fogjuk építeni, a munkásosztály vezetésével.

Mi ad alapot erre a válaszra, mi indokolja?

Ezt a választ az indokolja, hogy, a proletariátus és a parasztság közti ellentéteken kívül, a fejlődés döntő kérdéseiben közös érdekek is vannak, amelyek kiegyenlítik és minden esetre ellensúlyozhatják ezeket az ellentéteket és amelyek a munkások és parasztok szövetségének bázisát, alapját alkotják"[46].

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság fejlődésének szocialista útja, a parasztság többsége jólétének állandó emelése az egyetlen út, amelyen a parasztság megmenekülhet az elnyomorodástól és az éhezéssel határos tengődéstől.

„Ebből adódik — hangoztatta Sztálin elvtárs — a proletariátus és a parasztság érdekközössége, amely felülmulja a közöttük fennálló ellentéteket.

Ezért mondja a leninizmus azt, hogy a munkás-paraszt szövetség alapján, a parasztsággal együtt, felépíthetjük és fel is kell építenünk a teljes szocialista társadalmat.

Ezért mondja a leninizmus, támaszkodva a proletárok és parasztok közös érdekeire, hogy saját erőnkkel leküzdhetjük és le is kell küzdenünk a proletariátus és a parasztság között fennálló ellentéteket"[47].

Sztálin elvtárs hangoztatta, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában országunkban megvoltak az erők és lehetőségek a városi és falusi dolgozó tömegek és a tőkés elemek közti antagonisztikus ellentétek felszámolásához, a proletariátus és a parasztság közti nem-antagonisztikus ellentétek leküzdésére. A proletárdiktatúra korszakában minden reális lehetőség megvan az átmeneti időszakra jel-

[46] *Sztálin* Művei. 7. kot. Szikra 1951. 116—117. old.
[47] Ugyanott, 118. old.

lemző belső ellentétek felszámolásához, a szocialista társadalom felépítéséhez. Sztálin elvtárs e rendkívül fontos körülményt hangsúlyozva, megsemmisítő csapást mért a kapitulánsokra és a pánikkeltőkre, s népünket az igaz ügy győzelmébe vetett biztos hittel vértezte fel. Sztálin elvtárs egyúttal feltárta a szocialista világ és a még meg nem semmisített imperialista világ között fennálló külső ellentétek lényegét.

A külső ellentétek „abban állanak, hogy amíg van kapitalista környezet, feltétlenül megvan a kapitalista országok intervenciójának a veszélye is, márpedig amíg megvan ez a veszély, feltétlenül megvan a restauráció veszélye, a tőkés rend országunkban való visszaállításának veszélye is"[48].

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy az intervenció elleni teljes biztosíték, a szocializmus végleges győzelme csak nemzetközi méretekben lehetséges, csak több ország proletárjai közös erőfeszítéseinek eredményeképpen, vagy csak több ország proletárjainak győzelme eredményeképpen.

A kapitalista intervenció veszélye csak az imperializmus megsemmisítése után, a szocializmusnak a döntő kapitalista országokban való győzelme után szűnik meg.

Így tehát Sztálin elvtárs megmutatta a belső és külső ellentétek közötti kölcsönös összefüggést és kölcsönhatást. Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a belső ellentétekkel a saját erőinkkel meg tudunk birkózni. Hazánk történetéből tudjuk, hogy a kommunista párt, a szovjet nép teljesen megbirkózott ezzel a világtörténelmi jelentőségű feladattal, sikeresen felépítette a szocializmust.

A külső ellentétek végleges megoldása csak a proletárforradalomnak a döntő kapitalista országokban való győzelme után lehetséges. A belső és külső ellen-

---

[48] Ugyanott, 124. old.

tétek azonosítása a leninizmustól való elhajláshoz, a leninizmus elárulásához vezet.

„Aki összetéveszti az ellentétek első csoportját, azokat az ellentéteket, amelyek egy ország erőfeszítéseivel teljesen leküzdhetők, az ellentétek második csoportjával, azokkal az ellentétekkel, amelyeknek megoldásához feltétlenül több ország proletárjainak erőfeszítései szükségesek — az súlyosan vét a leninizmus ellen, az vagy zavarosfejű ember, vagy javíthatatlan opportunista"[49].

Következésképpen, a belső és külső tényezők jellegét, kölcsönös viszonyát elsősorban és főképpen a fejlődés belső törvényszerűsége határozza meg. A Szovjetunió és a tőkésországok közt antagonisztikus ellentétek vannak. De ezek a külső ellentétek nem határozzák meg Hazánk fejlődésének belső törvényszerűségét. Sztálin elvtárs a SzK(b)P XIV. kongresszusán hangsúlyozta: „Kapitalista környezetben dolgozunk és építünk. Ez azt jelenti, hogy gazdaságunk és építésünk a mi gazdasági rendszerünk és a kapitalista gazdasági rendszer közötti ellentét, a két gazdasági rendszer közötti összeütközések közepette fog fejlődni. Ezt az ellentétet sehogyan sem tudjuk elkerülni. Ez az ellentét határozza meg azokat a kereteket, amelyek között a két rendszer, a szocialista és a kapitalista rendszer harcának végbe kell mennie"[50].

Ebből következik — mutatott rá Sztálin elvtárs — a leninizmusnak az a fontos következtetése, hogy gazdaságunknak önálló gazdasági egységként kell fejlődnie s el kell kerülnie, hogy a kapitalista gazdaság általános rendszerének függvényévé váljék.

Sztálin elvtárs a párt vezérvonalát jellemezve hangsúlyozta, hogy „minden erőnkből azon kell lennünk, hogy országunkat gazdaságilag önálló, független, a belső piacra támaszkodó országgá tegyük, olyan

[49] Ugyanott, 120. old.
[50] Ugyanott, 317. old.

országgá, amely gócként fogja vonzani mindazokat a többi országokat, amelyek fokozatosan leszakadnak a kapitalizmusról és bekanyarodnak a szocialista gazdaság medrébe"[51]. Ennek a vezérvonalnak sikeres végrehajtása Hazánkat ipari nagyhatalommá változtatta, s a szocializmus útjára lépett országok politikai és gazdasági támaszává tette.

A Szovjetunió immár több mint 30 éve áll fenn. Ez idő alatt a kapitalista világ igyekezett katonai, gazdasági és politikai nyomást gyakorolni országunkra, hogy megváltoztassa a szocialista társadalom belső fejlődési folyamatát s országunkat a világkapitalizmus „segédüzemévé" tegye. De az imperializmus minden kísérlete kudarccal végződött. Az imperialista reakció sok keserűséget és szenvedést okozott népünknek s nem egyszer barbár háborúkat szervezett a győztes szocializmus országa ellen.

Az imperialista intervenciósok a hitleri Németország elleni Honvédő Háború idején roppant károkat okoztak népgazdaságunknak — s ezzel abban az időben lefékezték előrehaladásunkat a kommunizmus felé.

De országunk kommunizmus felé haladásának belső folyamatát senkinek sem sikerült és sohasem sikerül megváltoztatni. Ez a történelmi fejlődés törvényszerűsége, amelyet a nagy lenini-sztálini párt, a megbonthatatlan egységben összeforrt szovjet nép sikeresen vált valóra.

Az imperialista reakció nem képes hatályon kívül helyezni vagy módosítani a szocialista társadalom törvényszerűségeit, mert az új legyőzhetetlen, mert a szocializmus győzelmei a társadalom előrehaladó fejlődését fejezik ki, mert az imperializmust a történelmi fejlődés egész menete pusztulásra ítélte.

Sztálin elvtársnak a belső és külső ellentétek kölcsönhatásáról szóló rendkívül fontos elméleti követ-

---

[51] Ugyanott, 318. old.

keztetése minden tudomány számára rendkívül nagy filozófiai és módszertani jelentőségű.

A külső ellentétek nem helyezik hatályon kívül a dolgokban, tárgyakban, jelenségekben végbemenő belső fejlődési folyamatok általános törvényszerűségét, de ugyanakkor aktív tényezők, melyek elősegítik a belső folyamatok gyorsulását vagy lassulását, vagy akár módosulását is. A külső ellentétek a fejlődés típusától, a külső tényezők szerepétől, céljától és jellegétől függően új kölcsönös viszonyokat hozhatnak létre a belső ellentétes erők között. Kiváltképpen nagy a külső tényezők hatása a természetben.

Darwin felfedezte a szerves világ evolúciójának törvényeit s ezzel elsőnek helyezte a biológiát teljesen tudományos alapra, megállapítva „a fajok változékonyságát és a fajok közötti folytonosságot" (Lenin). De, a növényi és állati szervezetek körében végbemenő természetes és mesterséges kiválasztás jelentőségének magyarázatán túl Darwin nem volt képes feltárni a változékonyság és az öröklődés törvényeit, megmagyarázni a kezdeti eltérések okait, az új szervezetek kialakulásának és fejlődésének okait. Ezért Darwin nem tudta megmutatni a változékonyság és az öröklődés irányításának konkrét útjait sem.

Darwin többizben kijelentette, hogy „a változékonyságot... végtelenül bonyolult és ismeretlen törvények irányítják". „Ez homályos kérdés, de talán hasznos, ha meggyőződünk tudatlanságunkról."

Darwin szerint hiba lenne azt mondanunk, hogy az ember beavatkozik a természet dolgába és változékonyságot hoz létre.

Éppen ez a közös hiányosság volt jellemző a Darwin-korabeli egész szelekciós gyakorlatra. A szelekciósok csupán keresték az eredeti eltéréseket a szervezetben, de nem maguk hozták létre az ember számára szükséges eredeti eltéréseket. Az egész Darwin-

korabeli szelekciós gyakorlat nem a fejlődés, a változékonyság és az öröklődés törvényszerűségeinek megértésén alapult, hanem egyes sikeres eseteken. De minthogy a változékonyság és az öröklődés folyamata az élő természetben rendkívül lassan megy végbe, és sok évszázadot, évezredet tesz ki, a szelekciósok évtizedekig várták ezt a könyöradományt a természettől. A nagy Micsurin jelszava — „Nem várhatunk könyöradományt a természettől — feladatunk: elvenni tőle azt, amit akarunk" — kifejezi az ember alkotó, hatékony viszonyát a természethez, alapelve annak.

A biológia és a genetika terén működő metafizikusok és idealisták, kihasználva Darwin tanításának fogyatékosságait, áltudományos elméletet dolgoztak ki, amely szerint az öröklődés változatlan és a szervezet független a külső környezettől. Azt bizonygatták, hogy a fajok öröklődésének és változékonyságának törvényei természetfeletti, misztikus, istentől való törvények. A biológiában működő metafizikusok és idealisták nem akarják megérteni az anyagi világ törvényszerűségeit és a legkülönbözőbb áltudományos, misztikus törvényeket agyalják ki az öröklődés valamiféle „halhatatlan" és „változatlan" sajátosságairól. Ezeknek a materializmusellenes nézeteknek a hirdetői a reakciós burzsoá ideológia aktív képviselői a biológiában.

A mendelisták, morganisták, weismannisták az egységes élő szervezetet úgy tekintik mint két, egymástól független részt. A szervezet egyik része, a csíraplazma, a mendelisták és híveik állítása szerint halhatatlan, örök, változatlan és semmiféle külső tényezők nem változtathatják meg. A szervezet másik része, a szóma (a test) halandó, tehát változékony.

„Az élő test fejlődésének minőségi sajátosságaitól független, örökéletű öröklődési anyag — mondja Liszenko akadémikus —, *amely irányítja ugyan a halandó testet, de létre nem hozza:* íme ez Weismann

leplezetlenül idealista, lényegében misztikus felfogása . . . "[52]

Weismann-nak ezt a misztikus felfogását teljesen átvették és elmélyítették a mendelisták-morganisták, akik az öröklődés mechanizmusát úgy magyarázták, hogy a „hallhatatlan" öröklődési anyag a kromoszómákban — a sejtek mikroszkópikus nagyságú testecskéiben — helyezkedik el és különálló szemcsékből, a „génekből" áll. A hibridizálás során ezek a gének különbözőképpen kombinálódnak, egyesülnek az utódokban, de sohasem vesztik el teljes önállóságukat, vagyis mindörökre változatlanok maradnak, bármilyen fejlődési viszonyok közé kerül is a szervezet. A mendelista-morganistáknak és weismannistáknak ebből az elejétől-végig metafizikus és idealista felfogásából az a szabály következik, hogy eleve kudarcra van ítélve minden olyan kísérlet, amely azt a célt tűzi ki, hogy előre megfontoltan irányítsa az utódok sajátosságainak kialakulását.

Ezekre és a hozzájuk hasonló metafizikus és idealista nézetekre mért Micsurin, majd Liszenko döntő csapást.

Micsurin és Liszenko a tények százain, ezrein mutatták ki az effajta nézetek képtelenségét, abszurd voltát és létrehozták a szervezetek megváltoztatásának módszereiről és módjairól szóló egységes tudományt.

Micsurin és Liszenko dialektikus materialista, haladó tanítása alkotó módon továbbfejleszti a darwinizmust.

Micsurin és Liszenko tanítása azon a megingathatatlan törvényen alapul, hogy a szervezetek függnek a külső környezet feltételeinek hatásától, hogy a belső és a külső elválaszthatatlanok egymástól.

---

[52] *Liszenko* Agrobiológia. Mezőgazdasági Kiadó 1950. 609. old.

Micsurin már 1913-ban ezt írta „A külső környezet" című cikkében: „Néhányan, akik magukról azt képzelik, hogy a növényvilág törvényeinek tudós ismerői, naiv módon kétségesnek tartják azt az állításomat, hogy a külső környezet hatással van az új formák és fajok kialakulására, mert szerintük ezt még nem bizonyította be a tudomány ... Ha az ilyen, állítólagos tudós emberekre gondolunk, nem tudjuk, mi csodálkozzunk jobban: rendkívüli rövidlátásukon, vagy pedig teljes tudatlanságukon és világnézetük teljes esztelenségén"[53].

Micsurin és Liszenko a szervezeteket mindenekelőtt elválaszthatatlan kapcsolatban vizsgálják a külső környezettel. Tudományos műveikben a legrészletesebben igazolják a környezet hatását a szervezetek kialakulásának folyamatára, fejlődésük különböző szakaszain. A szervezet belső állapotától és fejlődési szakaszától függően a külső környezet elemei vagy semlegesek, vagy károsak, vagypedig a szervezet normális fejlődésének és létezésének nélkülözhetetlen feltételeit alkotják. Liszenko példának felhozza a külső környezet szerepét az őszi növényfajták fejlődésében. Az őszi búzának életciklusa első szakaszán, a jarovizálás (tavaszítás) szakaszán, okvetlenül hidegre van szüksége. Próbáljuk meg, hogy nem biztosítjuk a hideget az őszi búza számára, miután növekedésnek indult — nem fog addig fejlődni, hogy termést hozzon, sem kalászt, sem magokat nem nyerünk. Próbáljuk meg becsapni az őszi búzát: hideg helyett öntözzük bőségesen, adjunk neki több táplálékot, adjunk neki több fényt, vagy megfordítva — tartsuk sötétben —, a makacs növény ekkor sem fogja befutni a jarovizálás szakaszát. De mihelyt a jarovizálás folyamata lezajlik, éles fordulat áll be a növény követelményeiben: az őszi búza már feltétlenül magasabb hőmérsékletet igé-

[53] *Micsurin* Művei. 3. köt. 1940. 255—256. old. (oroszul).

nyel és ami a fő, a nap folyamán erős fényre van szüksége. Emellett minden egyes növénynek megvan a maga törvényszerűsége, amely a külső környezettel való kölcsönös kapcsolatát szabályozza. És ez nem a növények szeszélye, hanem a növények alkalmazkodása meghatározott viszonyokhoz.

A növénynek ezek a követelményei a szervezetek belső természetére jellemzők, de a külsőre, a külső környezet feltételeire vonatkoznak. Ebben rejlik a szervezet és életfeltételeinek egysége. A szerves természet, a földi élet fejlődésének alapvető, jellemző vonása a szükségszerű kapcsolat a külső feltételekkel.

A szervezet változásai, melyek a külső feltételekkel való kapcsolaton keresztül folynak le, szükségesek a szervezet, mint egyed fennmaradásához.

A szervezet multbeli történeti fejlődésének és jelenlegi egyedi állapotának egysége. A biológiában ezt az egységet az „ontogenezis" (az egyed fejlődése) és a „filogenezis" (a faj fejlődése) műszavakkal jelölik. Ezeknek az ellentéteiből és kölcsönös összefüggéséből alakul ki a szervezet természete. A szervezetek fejlődésének története az ontogenezis és a filogenezis közötti ellentétek és kölcsönös összefüggések története. Emellett az ontogenezis biológiája, az egyedi fejlődés biológiája tükrözi a filogenezis biológiáját, az ősök biológiai történetét, a faj fejlődésének történetét.

Hogy helyesen hassunk a növényi vagy állati szervezetre, hogy az ember számára kedvezően változtassuk meg, feltétlenül szükséges alaposan tanulmányoznunk a szervezet biológiai multját, kialakulásának feltételeit. A szervezet életfeltételeinek megváltoztatásával, vagy teljesen új feltételek kialakításával, Micsurin és Liszenko tanítása valamennyi formájának és módszerének felhasználásával alapvetően megváltoztathatjuk a szervezetet, új fajtákat és formákat hozhatunk létre.

Micsurin, válaszolva a mendelistáknak, akik azt próbálták bebizonyítani, hogy a hibridizáció csupán a létező fajok kombinációja, nempedig minőségileg új szervezet létrehozása, ezt írta: Ez „ellentmond a természetben uralkodó természeti igazságnak, amely előtt meginog a hibásan értelmezett jelenségek mindenféle mesterséges kombinációja"[54].

Micsurin meggyőzően kimutatta, hogy a hibridizációnál nem a tulajdonság átmeneti „elnyomásáról", „elrejtéséről", hanem *„teljes megsemmisítéséről"* van szó.

Micsurin és Liszenko élenjáró, haladó tanítása páratlan távlatokat tár fel a szovjet tudósok és gyakorlati munkások alkotó tevékenysége előtt.

„Most már bekoszontott az az idő — írta Micsurin —, amikor az ember nemcsak a különböző gépek holt szerkezeteit tudja megcsinálni, hanem létre is tudja hozni a növények új fajtáinak élő szervezeteit s a *jövőben* egészen bizonyosan az állatoknak olyan új fajtáit tudja majd létrehozni, amelyek hasznosabbak élete számára [55].

A FORMA ÉS A TARTALOM HARCA MINT AZ ELLENTÉTEK HARCÁNAK EGYIK VÁLFAJA

Az ellentétek harcának egyik válfaja, a dialektika e fontos törvénye egyetemes érvényének megnyilvánulása és kifejezője a tartalom és a forma harca.

Minden tárgynak, jelenségnek, folyamatnak van tartalma és formája. A természetben és a társadalmi életben nincsenek és nem is lehetnek olyan dolgok, tárgyak, jelenségek, amelyeknél ne lenne meg a forma és a tartalom — e két ellentét — egysége. Nézzük akár a fizikai anyag szerkezetének problémáját, a politikai

---

[54] *Micsurin* Művei. 3 kot. Ogiz 1948. 539 old. (oroszul).
[55] *Micsurin* Művei. 1. kot. 435 old. (oroszul).

élet, az államrendszerek, az osztályok és pártok harcának kérdéseit, a kultúra és művészet problémáit — így vagy amúgy dolgunk van tartalmukkal és formájukkal. A tartalom és a forma kölcsönös viszonya kérdésének egyedül tudományos megoldását Marx, Engels, Lenin és Sztálin műveiben találjuk meg. A marxizmus klasszikusai tudományosan, materialista módon meghatározták a tartalmat és a formát, feltárták dialektikus egységüket.

A marxizmus klasszikusai megállapították, hogy egy meghatározott konkrét tartalomnak mindig meghatározott, történelmileg kialakult forma felel meg. Nincs tartalom általában, hanem mindig csak adott tárgyak, adott jelenségek, adott folyamatok stb. konkrét tartalma létezik. Nincs forma általában, hanem mindig csak egy adott konkrét tartalom konkrét formája létezik. A forma rendkívül jellemző minden egyes tartalomra nézve. Az újonnan keletkező tartalom néha időlegesen a régi formában ölt alakot, de előbb vagy utóbb az új tartalom létrehozza magának az új formát is.

A forma: a tartalom kifejezési módja. A kultúra nemzeti formája a szocialista társadalomban a szocialista tartalom kifejezési módja, formája.

De a dialektikus materializmus, amikor hangsúlyozza a forma és tartalom közti ellentétek egységét, nem tesz ezzel egyenlőségjelet a kettő közé. A marxista dialektika rámutat arra, hogy a tartalom az elsődleges a formával szemben. „A fejlődés folyamatában — mondja Sztálin elvtárs — a tartalom megelőzi a formát, a forma elmarad a tartalomtól"[56].

A tartalom és forma közötti ellentmondásokat tartalmazó kölcsönhatásban a domináló a tartalom, nempedig a forma. A tartalom alakítja, gazdagítja a formát és megőrzi a vezető szerepet a kettőjük közti

[56] *Sztálin* Művei. 1. kot. 333. old.

ellentétek harcának különböző szakaszain. A tartalom megváltozásával megváltozik a forma is.

A természeti és társadalmi jelenségek tanulmányozása és megváltoztatása szempontjából rendkívul nagy elméleti és gyakorlati jelentőséggel bír a tartalom elsődlegességéről és a forma aktív szerepéről szóló kérdés dialektikus materialista megoldása.

A marxizmus klasszikusainak műveiben számos példát találunk, amelyek megmutatják, hogyan kell egy-egy konkrét történelmi helyzetben értelmezni, megvédeni a tartalom vezető szerepét és a dialektikus materialista felfogásnak megfelelően megoldani az életnek, valamint a munkásosztály és pártja harcának legbonyolultabb kérdéseit. Sztálin elvtárs a VI. pártkongresszuson hangsúlyozta, hogy „a jelszót nem a forradalmi intézmény szervezeti formája határozza meg, hanem az a tartalom, amely az adott intézményt megtölti"[57].

Sztálin elvtárs ezt a gondolatot megmagyarázva, azt mondta, hogy a bolsevikoknak „rá kell mutatni az *osztálytartalomra*, arra kell törekedni, hogy a tömegek szintén megkülönböztessék a *formát a tartalomtól*". Sztálin elvtárs egyúttal figyelmeztetett, hogy a formák lényeges kérdésének sohasem szabad elhomályosítani a fő kérdést: „*melyik osztály* kezébe kell átmenni a hatalomnak"[58].

Sztálin elvtárs, midőn felhívta a figyelmet arra a veszélyre, hogy az új, forradalmi formákat ellenforradalmi célok érdekében is fel lehet használni, 1933-ban ismét emlékeztetett a tartalom meghatározó szerepére, arra, hogy a forma jellege függ az ilyen vagy olyan tartalomtól.

Példaképpen Sztálin elvtárs a kolhozokat mint a gazdasági szervezet szocialista formáját és a Szovjete-

---

[57] *Sztálin* Művei. 3. köt. Szikra 1950. 196. old.
[58] Ugyanott, 199—200, 200. old.

ket mint a politikai szervezet szocialista formáját hozta fel. „A kolhozok, éppúgy mint a Szovjetek, forradalmunk hatalmas vívmánya, a munkásosztály hatalmas vívmánya. De a kolhozok és a Szovjetek csak szervezeti *formák*... Minden attól függ, hogy ezeket a formákat milyen *tartalommal* töltik meg"[59].

Sztálin elvtárs több esetet sorolt fel forradalmunk történetéből, amikor a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei egy bizonyos ideig az ellenforradalmat támogatták a forradalommal szemben. Így volt például 1917-ben Oroszországban, amikor a Szovjeteket a mensevikek és az eszerek vezették. Így volt 1918 végén Németországban, amikor a Tanácsokat a szociáldemokraták vezették s a Tanácsok az ellenforradalmat fedezték a forradalommal szemben. Ebből ered az a következtetés, hogy a lényeg nem a Szovjetekben — a formában — van, jóllehet maga ez a forma rendkívül nagy forradalmi jelentőségű. A Szovjetek jelentőségét a forradalomban elsősorban a Szovjetek munkájának tartalma, jellege határozza meg.

Sztálin elvtárs ugyanakkor rámutatott arra, hogy a kolhozok, mint a gazdaság szervezetének szocialista formája, csodákra képesek a gazdasági építésben, ha élükön igazi forradalmárok, bolsevikok állanak. És ellenkezőleg, a kolhozok bizonyos időre mindenféle ellenforradalmi tevékenység fedezékévé válhatnak, ha a kolhozokban szovjetellenes elemek dirigálnak.

A leninizmus, materialista módon megindokolva a tartalom és forma dialektikus egységét, hangsúlyozva a tartalom meghatározó szerepét, kimutatta, hogy egy és ugyanazon tartalom a formák sokaságát hozhatja létre.

„Az átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba — írta Lenin — természetesen okvetlenül létrehozza a politikai formák óriási gazdagságát és változatossá-

[59] *Sztálin* Művei. 13 köt 238. old.

gát, de emellett a lényeg elkerülhetetlenül ugyanegy lesz: *a proletariátus diktatúrája*"[60].

Ezek a lenini-sztálini tételek elméleti, politikai és gyakorlati szempontból óriási jelentőségűek a világ minden kommunistája számára.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a proletárdiktatúra lenini elmélete nem tisztán orosz tanítás, hanem minden országra nézve kötelező. Az utóbbi évek története teljes egészében beigazolta Leninnek és Sztálinnak ezeket a nagyszerű elméleti tételeit. A népi demokratikus országok példáján láthatjuk, hogy az államrend különféle politikai formái tartalmuknál fogva kifejezik a proletariátus diktatúráját.

A leninizmus megállapította, hogy a népi demokrácia a közép- és délkeleteurópai országokban a proletárdiktatúra funkcióit teljesíti, hogy a népi demokratikus állam a proletárdiktatúra egyik formája.

De a népi demokratikus országok — eltérően Hazánktól —, amikor lerakják a szocialista társadalom alapjait, már átvehetik a Szovjetunió szocialista építésének nagy, történelmi tapasztalatait. Ezek az országok a Szovjetunió tapasztalataira és hatalmas segítségére támaszkodva építik a szocializmust. Ez pedig óriási lehetőségeket nyujt a népi demokratikus országok előrehaladásának, a szocializmus felé való fejlődésének meggyorsítására.

A dialektikus materializmus hangsúlyozva a tartalom elsődlegességét, különösen erőteljesen húzza alá a forma visszahatását a tartalomra.

A forma, ha egyszer már létrejött, fejlődésében viszonylagos önállóságra tehet — és rendszerint tesz is — szert s ez lehetővé teszi, hogy hasson a tartalom fejlődésére.

Ha a forma aktív, hatékony erő a tartalom fejlődése szempontjából, akkor a marxista-leninisták szá-

---

[60] *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 183. old

mára rendkívül lényegesek a formák típusai, fejlődésük jellege.

Lenin „«Baloldaliság» — a kommunizmus gyermekbetegsége" című munkájában mélyenszántóan elemezte, hogyan kell a forradalmi osztálynak és pártjának felhasználni a harc minden eszközét és formáját.

Lenin rámutatott arra, hogy a forradalmi osztálynak el kell sajátítania a társadalmi tevékenység minden formáját s készen kell lennie, hogy a leggyorsabban és a leghatározottabban felváltsa a harc egyik formáját egy másik formával.

A II. Internacionále vezérei — Kautsky, Otto Bauer — ragaszkodtak a munkásmozgalom régi formáinak elismeréséhez és nem vették észre, hogy a régi formák új, proletárellenes, reakciós tartalommal teltek meg. A marxizmust elárulva, a dialektikával szembeállították a metafizikát, tevékenyen harcoltak a forradalmi marxizmus ellen. Másrészről, a baloldali doktrinerek ragaszkodnak a régi formák feltétlen tagadásához és nem látják, hogy az új tartalom mindenen, minden formán keresztül utat tör magának.

Minden kommunista kötelessége, hogy megtanuljon élni azokkal a harci formákkal, amelyek segítik a proletárforradalom győzelmét, hogy megtanulja egyik formát a lehető leggyorsabban egy másikkal kiegészíteni, az egyik formát felcserélni egy másikkal, hogy taktikáját hozzáidomítsa minden olyan változáshoz, amelyet a dolgozó tömegek létérdekei határoznak meg az imperializmus elleni harcukban. Lenin emellett hangsúlyozta, hogy a proletárforradalomnak országunkban aratott győzelme olyan határozott, olyan erőteljes, olyan hatalmas tartalmat hozott létre, „hogy ez a tartalom bármely formában, az új meg a régi formában egyaránt, megnyilvánulhat és *meg is kell* nyilvánulnia, hogy átalakíthatja, legyőzheti, alárendelheti magának — és ezt meg is kell tennie — valamennyi formát, nemcsak az újakat, hanem a régieket is — nem azért,

hogy megbéküljünk a régiekkel, hanem azért, hogy képesek legyünk minden néven nevezendő új és régi formát a kommunizmus győzelmének teljes és végleges, döntő és visszavonhatatlan eszközévé tenni"[61].

Sztálin elvtárs új, magasabb fokra emelve a szocialista társadalom elméletét, feltárta a szovjet nép szocialista fejlődésének élenjáró formáit s a szocialista társadalom erőinek a kommunizmus teljes győzelmére való szervezése új formáit.

Lenin és Sztálin tudományosan, materialista módon megindokolták a tartalom és a forma dialektikus egységét, a tartalom elsődlegességét, a forma tevékeny szerepét a társadalmi élet fejlődésében. A forma lépést tarthat a tartalom fejlődésével, tevékenyen elősegítheti a tartalom fejlődését. Ilyen esetben a tartalom és a forma bizonyos összhangjáról beszélünk. A forma elmaradhat a tartalomtól, fékezheti a tartalom fejlődését. Ilyen esetben a forma nem felel meg a tartalomnak, a tartalom fejlődésének gátjává válik. A forma és a tartalom közti ilyen meghasonlásnak elkerülhetetlenül összeütközéshez, s az új tartalomnak megfelelő új forma megteremtéséhez kell vezetnie.

Mikor, milyen esetekben, és milyen összeütközés keletkezik a forma és a tartalom között?

A dialektikus materializmus, eltérően a korábbi, Marx előtti filozófiától, e kérdést elvileg új módon oldja meg. Eltérően Hegel idealista filozófiájától, a dialektikus materializmus materialista alapon szemléli a forma és tartalom közti összhangot. Eltérően a metafizikától, a marxista dialektikus módszer a konkrét tartalom és a rá jellemző konkrét forma közti dialektikus összhangot állapítja meg. Itt élenjáró tartalom és az élenjáró forma közti összhangról van szó.

Sztálin elvtárs a marxista irodalomban elsőnek dolgozta ki a forma és tartalom közötti teljes össz-

---

[61] *Lenin* Művei. 31. kot. Szikra 1951. 95. old.

hang lehetőségének kérdését. Ha a tartalom élenjáró, haladó, s ha a forma helyesen fejezi ki az adott konkrét tartalmat és fejlődése során a tartalommal együtt és azzal összhangban változik, akkor az ilyen forma teljesen megfelelhet tartalmának, köztük nem lehetséges konfliktus. Nagyszerűen példázza ezt a tételt a termelőerők — a tartalom — és a termelési viszonyok — a forma — teljes összhangja a Szovjetunióban. Itt a forma teljességgel megfelel tartalmának. A szocialista termelőerők és termelési viszonyok kölcsönhatásának dialektikája az, hogy a forma — a termelési viszonyok — olyan tényező, amely mindenkor elősegíti a tartalom — a termelőerők — fejlődését, vagyis olyan forma, amely tartalmának fejlődésével és változásával együtt szüntelenül tökéletesedik. Ezért nincs és nem is lehet a Szovjetunióban konfliktus a termelőerők és a termelési viszonyok között, a szocializmusban ugyanis nincs meg ennek a társadalmi alapja, a termelési viszonyok formája itt teljes összhangban van tartalmával.

A Marx előtti filozófiában, beleértve Hegelt is, az általában vett forma és a tartalom közötti konfliktusról van szó. A Marx előtti időszak filozófusai nem értették meg, hogy a tartalom bizonyos fokon túlhaladja formáját s a forma elmarad a tartalomtól. Ezért a konfliktus nem az általában vett tartalom és forma között áll fenn, hanem „a régi forma és az új tartalom között" (Sztálin).

A Marx előtti filozófiai irodalomban a tartalom és a forma közti konfliktust a köztük levő ellentétek kibékítése révén oldották meg. A dialektikus materializmus ezzel szemben bebizonyította, hogy a tartalom és a forma közti konfliktus a régi forma és az új tartalom harca révén oldódik meg. Ez a harc „a forma levetése, a tartalom átalakítása" (Lenin) útján megy végbe.

A régi forma és az új tartalom harcában a ter-

mészet, a társadalom és a gondolkodás általános fejlődéstörvényének, az ellentétek harca törvényének egyik része jelenik meg, jut kifejezésre.

*

A marxista dialektikus módszer arra tanít, hogy tudjuk megtalálni és feltárni a dolgokban, jelenségekben, folyamatokban rejlő ellentmondásokat, hogy tudjuk megtalálni leküzdésük helyes módjait. Rendkívül lényeges a marxizmus-leninizmusnak az a tanítása, amely szerint össze kell kapcsolni az ellentéteket, úgy kell összekapcsolni, hogy az a fejlődés haladó erőinek és tendenciáinak győzelmére vezessen.

Lenin „«Baloldaliság» — a kommunizmus gyermekbetegsége" című klasszikus művében azt írta: „Háborút folytatni a nemzetközi burzsoázia megdöntéséért, százszorta nehezebb, hosszabb, bonyolultabb háborút, mint az államok közötti szokásos háborúk legádázabbja, és emellett eleve lemondani a lavirozásról, az ellenségek közötti érdekellentétek (akár csak ideiglenes) kihasználásáról, a lehetséges (bár esetleg csak ideiglenes, megbízhatatlan, ingadozó, feltételes) szövetségesekkel való egyességekről és kompromisszumokról — vajjon nem határtalanul nevetséges dolog ez? Nem olyan-e ez, mintha egy még ki nem kutatott és eddig hozzáférhetetlen hegy nehéz megmászásánál eleve lemondanánk arról, hogy néha cik-cakos vonalban haladjunk, néha visszaforduljunk, feladjuk a már kiválasztott irányt és különböző irányokat próbáljunk meg?"[62]

Lenin és Sztálin műveiben számos, felülmulhatatlan példát találunk arra, hogyan kell összekapcsolni az ellentéteket a proletárforradalom, a szocializmus győzelme érdekében. A reakció nehéz éveiben követett bolsevik taktika klasszikus példakép arra, hogyan

[62] *Lenin* Művei. 31. kot. 59. old.

kell a proletárforradalom érdekében kihasználni az ellentéteket.

A párt, miközben létrehozta és kiszélesítette illegális szervezeteit, kifejlesztette a tömegek körében végzett forradalmi munkát, ugyanakkor különösen nagy figyelmet fordított arra, hogy befolyása alá vonja a nagyszámú legális szervezeteket, melyek azidőtájt jelentős mértékben a mensevizmus befolyása alatt voltak.

A cárizmus elleni harc minden eszközét és formáját ki kellett használni. Egyesíteni kellett, össze kellett kapcsolni a harc illegális és legális formáit. Pártunk mesterien egyesítette ezeket az ellentétes harci formákat és így nagyszerűen sikerült tömörítenie a legális szervezeteket a forradalmi harc igazi gócai köré s a munkásmozgalmat a forradalom előkészítése felé irányította.

A polgárháború befejezése után Lenin lángeszű éleslátással tárta fel az új gazdasági politika lényegét. A „nep" az egyik legjobb példa arra, hogyan kell az ellentéteket összekapcsolni a szocializmus győzelme érdekében. „A «nep» — mondta Sztálin elvtárs a XIV. pártkongresszuson — a proletár állam különleges politikája, amely arra épül, hogy teret enged a kapitalizmusnak, de úgy, hogy a kulcspozíciók a proletár állam kezében maradnak, — olyan politika, amely számol a kapitalista és a szocialista elemek harcával, számít arra, hogy a szocialista elemek a kapitalista elemek rovására egyre nagyobb szerepet töltenek be, arra, hogy a szocialista elemek legyőzik a kapitalista elemeket, — olyan politika, amely az osztályok megszüntetésére és a szocialista gazdaság alapjának felépítésére irányul"[63].

Ebből a meghatározásból kiviláglik, hogy a „nep" — az új és a régi harca, a szocialista és a kapitalista

[63] *Sztálin* Művei. 7. kot. 388—389. old.

elemek harca. A „nep" nemcsak két erő — a forradalmi és a reakciós erők — harca, a „nep" a szocializmus győzelmét jelenti a kapitalizmus felett.

Az ellentétek egységének és harcának leninisztálini meghatározása feltárja a fejlődés jellegét és forrásait, az ellentétek típusait, s leküzdésük útjait

Sztálin elvtárs zseniális műve — „A dialektikus és a történelmi materializmusról" — klasszikusan példázza a dialektikus és a történelmi materializmus általános elméleti tételeinek összekapcsolását a gyakorlati feladatokkal. A marxista dialektikus módszer alapvonásainak, kiváltképpen a fejlődés mint az ellentétek harca törvényének klasszikus meghatározásában Sztálin elvtárs feltárja az elméleti tételek és a kommunista párt, a munkásosztály, az egész haladó emberiség előtt álló feladatok közti belső összefüggést. Ellentétben a minden rendű és rangú opportunistákkal és reformistákkal, akik „meg akarják dönteni" a marxizmus elméleti tételeit és mindenképpen megpróbálják elkenni, kibékíteni az ellentéteket, Sztálin elvtárs többízben rámutatott arra, hogy az ellentéteket kizárólag harc útján lehet leküzdeni. Az opportunisták az elvi nézeteltéréseket valamiféle „középutas" irányvonallal akarják elkenni. Sztálin elvtárs nem egyszer hangsúlyozta, hogy az elvi kérdésekben nincs és nem is lehetséges békítgetés. Sztálin elvtárs műveiben állandóan hangsúlyozza, hogy az elvi kérdésekben a középút — az elmék elkódosításének „útja", a nézeteltérések elkenésének „útja", a párt eszmei halálának „útja".

A legtöbb ország kommunista pártjának története és a SzK(b)P nagy történelmi tapasztalata arra tanít, hogy a kommunista pártok az ellentétek felfedezése és forradalmi leküzdése révén, a munkásosztály ellenségei elleni engesztelhetetlen harc révén fejlődnek és erősödnek, csak úgy fejlődnek és erősödnek, ha következetesen megtisztítják soraikat a pártellenes elemektől, mindenféle opportunistáktól.

Sztálin elvtárs klasszikus meghatározása szerint a marxizmus a természet és a társadalom fejlődéstörvényeinek tudománya, az elnyomott és kizsákmányolt tömegek forradalmának tudománya, a szocializmus minden országban való győzelmének tudománya, a kommunista társadalom építésének tudománya. A fejlődés marxista felfogása, amely szerint a fejlődés az ellentétek harca, valamint a marxizmusnak az a forradalmi tanítása, hogy a proletariátusnak következetes osztályharcot kell vívnia a burzsoázia ellen, az imperialistaellenes tábornak az imperialista tábor ellen — fegyvert ad a néptömegek kezébe a békéért és a szocializmusért, a háború és az imperializmus elleni harcukban. Sztálin elvtárs, amikor jellemezte a marxista dialektikus módszer negyedik vonásának jelentőségét a proletárpártok gyakorlati tevékenysége szempontjából, hangsúlyozta, hogy következetesen harcolni kell a proletariátus és a burzsoázia érdekeinek összhangját hirdető reformista politika ellen, a kapitalizmusnak a szocializmusba való „átnövését" hirdető reakciós megalkuvó politika ellen.

„Tehát, hogy ne tévedjünk a politikában, forradalmároknak kell lennünk, nempedig reformistáknak"[64].

---

[64] *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 675. old.

TARTALOM

Lenin a fejlődés két koncepciójáról 4
Az ellentétek materialista és idealista értelmezésének gyökeres különbözősége 8
Lenin és Sztálin a fejlődésről mint az ellentmondások harcáról 11
A fejlődés mint az ellentétek harca 17
Az ellentétek fajtái és formái. Antagonisztikus és nem-antagonisztikus ellentétek 26
Az új és a régi harca — az előrehaladó fejlődési folyamat forrása és hajtóereje 41
Belső és külső ellentétek 59
A forma és a tartalom harca mint az ellentétek harcának egyik válfaja 69

A fordítást ellenőrizte: Nyírő József.

A könyv szedését 1952 július 21-én kezdték meg. Megjelent augusztus 27-én, 4000 példányban.

Ez a könyv az MNOSZ 5601—50 Á és MNOSZ 5602—50 Á szabványok szerint készült.

4737. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc.

2.— Ft